

ARNAVUTLUK PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel M¼d¼rl¼đ¼

İÇİNDEKİLER

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları.....	2
2. Pazarın Özellikleri	6
3. Önemli Sektörler.....	7
4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	33
5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile İlgili Bilgiler	35

1. Dış Ticaret Politikası ve Uygulamaları

- *Dış Ticaret Mevzuatı*

Arnavutluk'un dış ticaret politikası ülkenin Dünya Ticaret Örgütü (DTO) üyeliği, AB ile gerçekleştirilmiş olan Serbest Ticaret Anlaşması ve diğer Serbest Ticaret Anlaşmaları çerçevesinde şekillenmektedir.

Arnavutluk AB İlişkileri

2000 yılından beri Dünya Ticaret Örgütü (DTO) üyesi olan Arnavutluk, AB'nin Batı Balkan ülkelerine yönelik İstikrar ve Ortaklık Süreci kapsamında, AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalamış ve Anlaşmanın ticarete ilişkin hükümlerini içeren Geçici Anlaşma (İnterim Agreement) 1 Aralık 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Arnavutluk, ayrıca, 2007 yılı Temmuz ayında yürürlüğe giren ve komşu ülkelerle arasında ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına olanak sağlayan Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA)'nın da taraflarından biridir.

AB'nin Batı Balkanlara yönelik olarak 1999 yılından bu yana uyguladığı ve bölgeye barış, istikrar ve refah getirilmesi amacını taşıyan İstikrar ve Ortaklık Süreci (İOS) politikası çerçevesinde AB, bölge ülkelerine yüklü miktarda mali yardımda bulunmakta ve bölgeye büyük farkla en çok yardımda bulunan 'donor' konumunda yer almaktadır.

Balkan ülkelerinin ekonomik, siyasi ve hukuki yapılarını düzenlemek amacıyla kullanılan temel araçlar, İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (İOA), tavizli rejim ile bölgesel ve mali yardım programı (CARDS) ve Katılım Öncesi yardım (İPA) çerçevesinde teknik ve mali yardımlardır. Bölgesel diyalog ve işbirliği de söz konusu sürecin önemli parçalarını teşkil etmektedir.

Arnavutluk 2019 yılı sonu itibariyle henüz AB ile tam üyelik müzakerelerine başlayamamıştır. Ülkedeki yaygın kayıtdışılık ve yolsuzluk, adalet reformunun istenilen şekilde uygulamaya geçirilememesi başta Fransa olmak üzere bazı AB üyesi ülkelerin müzakerelere başlanması için koydukları çekincenin kaynağını oluşturmaktadır. Ancak son aylarda AB ülkeleirndne olumlu mesajlar alınmaktadır. AB komisyonunuMart 2020'de yapılacak toplantısında Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'ya müzakerelere başlanması için tarih verilmesi beklenmektedir.

- *Gümrük Vergiler*

AB, 2000 yılından bu yana Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) çerçevesinde bölgeye tek taraflı tavizli rejim tanımaktadır. AB'nin bölgeye genel yaklaşımının hukuki temelini teşkil eden İÖS çerçevesinde, 18 Eylül 2000 tarih ve 2007/2000/EC işaretli Konsey Yönetmeliği ile AB tarafından Arnavutluk ve diğer bölge ülkelerine 0102, 0201, 0202, 1604 pozisyonları hariç olmak üzere bütün mallarda, miktar sınırlaması olmaksızın gümrük vergisi muafiyetli giriş imkanı tanınmaktadır. Ancak, tekstil ürünlerinde tanınan tercihler Topluluğun yıllık kotalarıyla sınırlı

olup, balıkçılık ve süt danası etinde ise tarife kontenjanı dahilinde muafiyet veya vergi indirimi sağlanmaktadır.

12 Haziran 2006 tarihinde imzalanan ve ticarete ilişkin hükümleri 1 Aralık 2006 tarihinde Geçici Anlaşma ile yürürlüğe giren İÖA, AB ile Arnavutluk arasındaki ticari ilişkileri daha da serbestleştirmiştir. Söz konusu Anlaşma uyarınca, Arnavutluk menşeli ürünlere uygulanan gümrük vergileri Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile kaldırılacak, AB menşeli ürünlere uygulanan gümrük vergileri ise kademeli olarak beşinci yılın başında sıfırlanacaktır. Anlaşma, aynı zamanda, rekabet, devlet yardımları, fikri mülkiyet, ekonomik işbirliği, menşe kuralları, gümrük alanında işbirliği, ulaştırma vb. alanlarda da hükümler içermektedir.

Arnavutluk'a üçüncü ülkelerden ithal edilen mallara türüne göre %0, %2, %5, %6, %8, %10, %15 oranlarında Gümrük vergisi uygulanmaktadır.

- İlaçlar, kitap, gazete ve dergi, sivil havacılık alanında kullanılan cihazlar, sanat eserleri vs. ürünlere %0

- Hububat, plastik hammaddeler, tekstil elyafları, kimyasallar, işlenmemiş maden ürünleri, optik ve tıbbi cihazlar, makine ve değişik diğer cihazlar vs. ürünlere %2

- Alkollü içecekler, ağaç ürünleri, kağıt ve kırtasiye ürünlerine %5

- Deodorant, diş macunu, şampuan gibi kişisel bakım ürünleri, tekstil ve deri ürünlerinin bakımı için kullanılan ilaçlara, bazı plastik ürünlere (polietilen filmler, mutfak malzemeleri) vs. ürünlere %8

- Kahve, kakao gibi bazı gıda ürünleri, bazı meyve ve sebze türleri vs., tekstil ürünleri, işlenmiş deri vs. ürünlere %10

- Maden suyu, çaylar, baharat, deterjan, kozmetik ve parfüm ürünleri, bakır ürünleri, bazı kağıt ürünleri, mobilya ve elektrikli ev aletleri, hazır giyim, oyuncaklara %15 vergi uygulanmaktadır.

KDV dışında tutun, alkol, deri, petrol ürünleri, parfümeri ve kozmetikler, içme suyu ve meşrubatlar özel tüketim vergisine tabidir.

Ülkenin serbest ticaret rejimi gereği, ithalatta miktar kısıtlamaları bulunmamaktadır. Ancak genel olarak ülkede kısıtlı dolaşımı bulunan askeri, radyoaktif maddeler ile uyuşturucular için Savunma ve Sağlık Bakanlıklarından izin alması gereklidir.

Ülkeye re-eksport ya da tamir amacıyla geçici olarak giriş yapan ürünlere %1 oranında gümrük vergisi uygulanmaktadır. Benzer şekilde ülkeye en fazla bir yıllık süre için geçici olarak giriş yapan makine ve cihazlara da %1 vergi uygulanır.

Hariçte işleme yani, yerli ürünlerin, geçici olarak Arnavutluk gümrük alanı dışına ihraç edilmesi halinde, bu maddelerden ülke dışında üretilen malların, işleme sürecinden sonra ithalat sorumluluklarından kısmen veya tamamen muaf olarak Arnavutluk'a girmesi mümkündür.

- ***İç vergiler ve Oranları***

Arnavutluk'ta ulusal ve yerel düzeylerde olmak üzere iki tür vergilendirme sistemi vardır. Yerel vergiler daha ziyade oteller, restoranlar ve diğer benzer hizmet alanlarında uygulanırken, ulusal vergiler, doğrudan ve dolaylı vergiler şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Doğrudan vergiler içinde gelir ve kurumlar vergisi, dolaylı vergiler içinde de KDV, özel tüketim vergisi ve ithalatta uygulanan gümrük vergileri yer almaktadır.

Kurumlar vergisi, Arnavutluk'ta ekonomik karakter taşıyan türden faaliyette bulunan tüm Arnavut ve yabancı tüzel kişilerden tahsil edilmektedir. Ülkenin DTO'ye üyeliği çerçevesinde işletmelere uygulanan kurumlar vergisi oranı ve gerçek kişilere uygulanan gelir vergisi oranları indirilmiştir. Halen Kurumlar Vergisi %10, Gelir Vergisi ise %1 ile %20 arasında değişen oranlarda uygulanmaktadır. Diğer taraftan stopaj (kaynak) vergisi oranı %10 düzeyindedir.

Ülkede daha evvel %12,5 düzeyinde olan Katma Değer Vergisi (KDV) oranı, 2001 yılı itibarıyla %20 oranında uygulanmaya başlanmış, ayrıca KDV'den muaf tutulan ürün sayısı azaltılmıştır. Tutun mamülleri ve alkole uygulanan tüketim vergisi oranı yükseltilirken, yabancı turistlere uygulanan vergi oranları azaltılmıştır.

İthalattan alınan %20 oranındaki Katma Değer Vergisi (KDV) malların ülkeye girişi anında ödenmektedir. Üretim, inşaat, telekomünikasyon sanayilerinde ve Arnavutluk Enerji Kurumu'ndaki yatırımlar için ithal edilen makinalar ve cihazlar için KDV'de indirim uygulanmaktadır. Bu sisteme göre, KDV ithal sırasında gümrük noktasında değil, vergi ödeyenin kayıtlı olduğu en yakın vergi dairesine ödenmektedir. Ülkede KDV iadelerinin de geç yapıldığı bilinmektedir.

Arnavutluk sosyal güvenlik sisteminde işverenler de işçiler de sosyal güvenlik ve sağlık primlerini ödemekle yükümlüdür. Sosyal güvenlik primlerinin işveren payı % 15, işçi payı ise % 9,5 oranında bulunmaktadır. Sağlık sigortasında işveren ve işçilerin payı %1,7'dir.

- ***Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar***

Standartlar Genel Müdürlüğü (DPS) Arnavutluk'ta tek Milli Standartlar Kuruluşudur. DPS, tarafların isteği ve anlaşması ile Arnavut standartları olarak onaylar. Ülkede uygulanan standartlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Arnavut Standartları,
- Uluslararası Standartlar, İSO ve İSO/İEC
- Birleşmiş Milletler Örgütü'nün Standartları, UN/ECE
- Avrupa Standartları, EN

- ***Test Etme, Muayene ve Belgelendirme***

Arnavutluk'tan üçüncü ülkelere yapılan ihracatlarda menşe belgesi zorunludur. Bu sertifika üretimi yapan şirketin kayıtlı olduğu Ticaret Odasından veriliyor. Ayrıca, EURO 1 sertifikası istenilmektedir. Bu evrak ürünün üretildiği bölgenin gümrük biriminden verilmektedir.

Deri, tıbbi bitkiler ya da benzeri ürünlerin ihracında, söz konusu toplanması için ilgili yerel yönetimlerden alınan izin belgeleri de aranmaktadır. Veterinerlik, bitki sağlığı ve diğer evrakları ürün türüne göre değişmektedir.

Arnavutluk'ta helal gıda standartlarına ile ilgili düzenleme bulunmadığından, ülkeye yapılan gıda ithalatına herhangi bir helal gıda sertifika bulunmamaktadır.

İthal edilen ürünlerinin kalite kontrolü, sınır control noktalarına yapılmaktadır. Gıda ürünlerinin ithalatında ürünlerden için numune alınıp ve analizleri yapılmaktadır.

İthal edilen gıda güvenliği için, uluslararası yönetmenliklere uygun olarak, her bir sevkiyatın ürünlere eşlik eden sertifika ve belgeler olması gerekir.

İhracatçı ülkenin yetkili resmi otorite tarafından verilen güvenlik sertifikaları, ikili veya çok taraflı uluslararası anlaşmalar uyarınca tanınmaktadır. Eğer anlaşma yoksa sertifika ve diğer belgelerin tanınması Ulusal Gıda Otoritesinin önerisi ile Arnavutluk Tarım ve Kırsal Gelişim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır.

- **Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme**

Arnavutluk'tan AB ülkelere gıda ihracatı yapıldığında menşe belgesi (ÇELEX32000R0029) zorunludur. Gıda ürünleri için ayrıca, pestisit kontrollü için gerekli sertifikası ÇELEX32005R0396, MRL kontrollü için özel bir belge bulunmamaktadır. Ayrıca, bitki sakılığı için ÇELEX32000R0029 ve etiketlemede ÇELEX32011R1169 düzenlenmekte olup, etiket kontrolü her parti için yapılmaktadır. Çevre sağlığı kontrolü için ÇELEX31993R0315 ve ÇELEX32006R1881 belgeleri düzenlenmektedir. Ayrıca pazarlama standardı ile ilgili uygunluk sertifikası istenilmektedir. Normalde numune alınması ve ürün kotrollü AB giriş noktasında ya da son teslim yerinde yapılmaktadır.

Sertifikalar ve diğer güvenlik belgeleri Arnavutça ve geldikleri ülkenin dilinde olmalıdır.

- **Teknik Engeller**

Arnavutluk'taki ürün standartları ve teknik düzenlemelerin ihracatçılarımız için engel oluşturduğuna dair duyum alınmamıştır.

2. Pazarın Özellikleri

Fikri, Sınai Mulkiyet Haklari

Arnavutluk'ta bir marka kaydi yapmak icin Sınai Mülkiyet Genel Müdürlüğü'ne basvuru yapilir. Basvuru icin gereken belgeler;

- FM1 Başvuru Formu (www.dppm.gov.al adresinde bulunabilir)
- 8 X 8 santimetre boyutlarındaki marka görüntüsü (figüratif elemanlardan oluştuğunda).
- Kişinin DPPI'daki prosedürü takip etmesi için vekaletname
- Marka tescil başvurusu ile ilgili ödeme dekontusu

Hazirlanan evraklar Sınai Mülkiyet Genel Müdürlüğü'ndeki Protokol ofisinde teslim edilir.

Uluslararası marka kaydi

Uluslararası marka tescil sistemi iki anlaşma ile yönetilmektedir. Arnavutluk'un üye ülke olarak kabul ettiği yer:

1. Ticari Markaların Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Anlaşması
2. Madrid Anlaşması Protokolü.

Uluslararası kayıt başvurusu icin "menşe ofisi" aracılığıyla Uluslararası Bürosuna basvuru yapilir. Başvuranın uluslararası başvuruyu Uluslararası Büro'ya gönderme hizmeti için Arnavutluk Sınai Mülkiyet Genel Müdürlüğü lehine ödediği ücret 4000 ALL. Arnavutluk Sınai Mülkiyet Genel Müdürlüğü'ne uluslararası marka kaydi icin basvuran kisi, <http://www.wipo.int/madrid/en/forms/> adresinde basvuru formu doldurmalıdır. Basvuru formu ile beraber ödeme dekont fotokopisini de diger evrakların yer aldığı dosyada eklemesi gerekir.

- Dağıtım Kanalları

Arnavutluk'ta tekstil ürünleri için en yaygın dağıtım kanalları markalı mağazalar ve sokak aralarındaki küçük ve tek şubeli mağazalardır. Büyük şehirlerdeki semt pazarları son yıllarda önemini kaybetmektedir.

Başkent Tiran'da bulunan Tirana East Gate (TEG), Toptani Shopping Mall ve QTU Mall ülkenin en büyük alışveriş merkezleridir. Diğer ülkelerde olduğu gibi tüketiciler markalı ürünleri tercih etme eğilimindedir. Bu nedenle alışveriş merkezlerinde bulunan mağazalar markalı ürün olarak kabul görmektedir.

- Tüketici Tercihleri

Arnavutluk'ta tüketicilerin ilk tercihi fiyat olmakla birlikte son yıllarda markalı ve İtalya başta olmak üzere AB menşeli ürünlere olan talep artmaya başlamıştır. Özellikle hazır giyimde İtalyan markalarına talep yüksektir. Ancak bu ürünlerin fiyatı oldukça yüksek olduğundan sadece butik mağazalarda satılmakta ve çok az bir müşteri kitlesi tarafından tercih edilmektedir.

Bu nedenle Türkiye menşeli ürünlere talep ilk sıradadır. Başkent Tiran'daki alışveriş merkezlerindeki mağazaların yaklaşık yarısı ülkemiz markaları tarafından kiralanmıştır (Damat, Network, Flo, DeFacto, LCW, Penti vs..)

- Kamu İhaleleri

Arnavutluk'ta kamu ihaleleri ile ilgili bilgiler ve başvurular <http://www.app.gov.al/home/> kamu web sayfasına bulunmaktadır. Her Pazartesi günü yeni ihale ilanları sayfada yayınlamaktadır.

3. Önemli Sektörler

Tarım

Toplam 28.750 Km2 alana sahip olan Arnavutlukta 696.000 hektar (%24) tarım, 1.014.000 hektar (%36) orman ve 423.000 hektar (%15) mera alanı bulunmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık %50'si tarım ve/veya tarımla ilgili sektörlerde istihdam edilmektedir. Tarımsal faaliyetlerin ülke ekonomisi içindeki payı %20 civarındadır.

Ülke verimli arazilere, uygun iklim şartlarına ve yeterli su kaynaklarına sahip olmasına karşın net tarım ürünleri ithalatçısı durumundadır. Arazilerin küçük ve parçalı olması, yetersiz mekanizasyon, uygun depolama alanlarının olmaması nedeniyle üretim yetersiz kalmaktadır. Tarım ürünleri üretimini artırmak amacıyla sağlanan destekler yetersiz kalmaktadır. Hükümetin başta yaş meyve ve sebze, zeytin, bağcılık ve seracılık sektörleri olmak üzere üreticilere yıllık 10 milyon dolar civarında destek sağlanmaktadır. Ülkede, halihazırda gübre ve ilaç kullanımının az olması nedeniyle organik tarım faaliyetleri için uygun alanlar bulunmaktadır.

Ülkede, bir milyon ton civarında taze sebze üretimi gerçekleştirilmekte olup, son yıllarda seracılık yaygınlaşmaktadır. Bununla birlikte, başta tahıl ürünleri olmak üzere tarım ürünleri üretimi ihtiyacı karşılamamaktadır. Ülkenin başlıca tarım ürünleri üretimi aşağıdadır.

Ürün	Miktar(Bin ton)*
Buğday	240
Mısır	391
Çavdar	2
Arpa	9.5
Yulaf	35

Toplam Tahıl	677.5
Taze sebzeler	1.166
Patates	254.5
Fasulye	24.5
Tütün	1.7
Ayçiçeği	0.8
Soya fasülyesi	0.7
Yem bitkileri	7050

(*)Instat.2018

Meyve sebze üretiminin %35'i Fier (418.928 ton), %10.9'u Tiran (127.176 ton), %10.1'i (118.687 ton) Berat şehirlerinde gerçekleştirilmektedir. Seralarda üretilen meyve sebze miktarı 144.707 tondur.

Ülkede makinalaşma yetersizdir. Son yıllarda Almanya, İtalya ve Avusturya gibi ülkelerden çoğu 2. el tarım makinası ithalatı yapılmaktadır. 2017 yılında 9.540 olan tractor sayısı 2018 yılında 9.655'a yükselmiştir. Toplam 352.673 hektar sulu arazinin %21'i Fier şehrinde.

Ülkede 2018 yılında yaklaşık 1.366.166 koyun, 699 bin keçi, 342.683 sığır ve 184.133 domuz ve 8.362.460 kanatlı hayvan varlığı bulunmaktadır. Yıllık et üretimi 161.000 ton civarındadır. Kırmızı et (sığır, koyun ve keçi) üretimi Fier (12.037 ton) ve Elbasan'da (9.879 ton), beyaz et üretimi Fier (8.476 ton) ve Tiran'da (3.241 ton) ve domuz eti üretimi Lezhe (5.166 ton), İşkodra (4.406 ton) ve Fier (3.199 ton) şehirlerinde yoğunlaşmıştır.

	2017	2018
Sığır eti	72,000	69000
Koyun/Keçi eti	52,000	56,000
Domuz eti	17,000	17,000
Beyaz Et	20,000	20,000
Toplam Et	161,000	162,000

(*)ton

Ülkenin toplam süt üretimi 1.144.353 tondur. Bu miktarın 973.525 tonu inek sütü, 84.788 ton koyun sütü ve 86.039 ton keçi sütüdür. Lushnje (70.504 ton), Fier (64.975 ton) ve Tiran (59.281ton) süt üretiminin yoğunlaştığı şehirlerdir.

I. Dış Ticaret

2015 yılında 880 milyon dolar olan tarımsal ürün ithalatı 2016 yılında 912 milyon dolara ve 2019 yılında 1 milyar dolara yükselmiştir.

Yıl	2015	2016	2017	2018	2019
Değer (ABD\$)*	880,878,027	912,407,974	970,343,277	968,251,828	1,003,317,919

(*)Instat. 1\$=110 Lek

İthal edilen ürünlerin dağılımına bakıldığında ise başta alkollü ve alkolsüz içecekler, tahıl, unlu mamüller, sigara ve yağlar olmak üzere her türlü tarım ürünü ithalatının yapıldığı görülmektedir.

Ürün Grubu	Değer (\$)*
Alkollü ve alkolsüz içecekler	125,941,993
Tahıllar	97,094,478
Unlu mamüller, makarna ve nişasta	77,213,468
Balıklar ve yumuşakçalar	75,294,052
Tütün ve tütün mamülleri	67,825,319
Taze ve kurtulmuş meyveler	62,512,523
Hazır gıda müstahzarları	60,823,988
Et ve et ürünleri	52,699,034
Hayvansal ve bitkisel yağlar	45,114,647
Meyve sebze konserveleri	40,879,183
Gıda sanayi atıkları ve yemler	40,879,183
Canlı hayvanlar	40,836,026
Süt ürünleri ve bal	35,114,493
Kahve, çay ve baharatlar	34,324,378
Şeker ve şekerli mamüller	33,431,574
Kakao ve çikolatalı ürünler	28,088,490
Taze sebzeler ve kökleri	23,532,616
Balık konserveleri	21,366,893
Un	14,578,177
Bitkisel yağ çekirdekleri	10,796,492
Ağaçlar, fideler ve tohumlar	9,084,957
Sakatatlar	4,376,109
Diğer	1,001,600
Toplam	1,003,317,919

(*)Instat. 2019. 1\$=110 Lek

İtalya, yıllık 177 milyon dolar ihracat ile ilk sırayı almaktadır. Ülkemiz ise 50 milyon dolarlık ihracat rakamı ile 5. Sıradadır.

Ülke	Değer (ABD Doları)*
İtalya	177,638,687
Yunanistan	143,310,959
Sırbistan	61,997,559

Rusya	54,444,170
Türkiye	50,265,251
Almanya	45,179,694
Polanya	44,777,540
Brezilya	27,656,986
Bulgaristan	27,510,323
Hollanda	27,161,083
Ekvador	24,180,530
Fransa	23,741,243
Avusturya	23,721,049
Kosova	22,951,636
İspanya	22,217,508
Kuzey Makedonya	21,539,283

(*)Instat. 20191\$=110 Lek

Arnavutluk tarım ürünleri ihracatı ise yıllık 200 milyon dolar civarında olup, taze sebzeler, balık konserveleri yağlı tohumlar (ayçiçeği, soya) ile taze ve işlenmiş (fileto edilmiş ve tütsülenmiş) balıklar, en önemli ihracat kalemleridir.

Ürün Grubu	Değer (\$)*
Taze sebzeler ve kökleri	71,1
Balık konserveleri	64,3
Taze ve işlenmiş balıklar	47,4
Yağlı tohumlar	41,1
Taze ve kuru-kabuklu meyveler	23,8
Meyve sebze konserveleri	21,1
Alkollü-alkolsüz içecekler	12,3
Unlu mamüller, makarnalar	10,3
Kahve, çay ve şifalı bitkiler	5,6
Diğer tarım ürünleri	25,1
Toplam	321,5

(*)Instat, 1\$=110 Lek

II. Ülkemiz ile Tarım ürünleri Ticaret

Arnavutluk İstatistik Kurumunun verilerine göre 2015 yılında 38.3 milyon dolar olan tarım ürünleri ihracatımız 2016 yılında 47.4 milyon dolara, 2019 yılında ise 50.5 milyon dolara yükselmiştir. Ülkemizin Arnavutluk'a 2019 yılı toplam ihracatının 562 milyon dolar seviyesinde olduğu dikkate alındığında, tarım ürünleri ihracatımızın yaklaşık %8 pay aldığı görülmektedir.

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019
Değer(\$)*	38,303,169	47,490,180	50,570,865	49,964,130	50,265,251

(*) Instat. 1\$=110 Lek

Ürün grupları bazına ihracatımıza bakıldığında makarna makarna ve bisküvi dahil unlu mamüllerin %31, tütün ve sigaraların %21, hazır gıdaların %12 ve şekerli mamüllerin %5 pay aldıkları görülmektedir.

Madde	Değer (\$)*
Makarna, bulgur, irmik ve diğer ekmekçi mamülleri (bisküviler)	16,016,645
Tütün ve sigaralar	10,868,602
Hazır gıdalar	6,464,748
Şekerli mamüller	2,775,972
Meyve sebze konserveleri	1,959,767
Kakolu ve çikolatalı ürünler	1,939,523
Taze ve kuru-kabuklu meyveler	1,886,439
Bitkisel ve hayvansal yağlar	1,851,117
Gıda sanayi atıkları ve yemler	1,536,364
Toplam	50,265,251

(*) Instat.

Arnavutluk'tan ülkemize yönelik tarım ürünleri ihracatı ise 2015 yılındaki 3.9 milyon dolar seviyesinden 2019 yılında 5.2 milyon dolar seviyesine yükselebilmiştir. Ülkemiz ile Arnavutluk arasındaki tarım ürünleri ticaretinde ülkemiz lehine yaklaşık 10 kat fazla verilmektedir.

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019
Değer(\$)	3,997,168	3,164,027	3,560,916	3,774,752	5,181,215

Yağlı tohumlar, Arnavutluk'tan ithal edilen tarım ürünlerinin %94'lük kısmını oluşturmaktadır. Şifalı bitkiler %4 ve taze meyveler %1,5 oranında pay almaktadır.

III. İki Ülke İlişkileri

Ülkemiz ile Arnavutluk arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması, 22 Aralık 2006 tarihinde Tirana'da imzalanmıştır. Anlaşmanın Onaylandığına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı 12 Mart 2008 tarih ve 26814 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış, 1 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Anlaşmanın eki tercihli ticarete konu ürünler listesi incelendiğinde Arnavutluk'tan ülkemize 33 ürün grubu için (**peynir, yumurta, bal, domates, soğan, lahana, havuç, hıyar, fasülye, kavun-karpuz, bezelye, bazı şifalı bitkiler, bazı kabuklu meyveler, bazı sebzeler, bazı meyve**

konserveleri, alkollü-alkolsüz içecekler vs..)çeşitli miktarlarda vergi indirimleri uygulanırken, ülkemiz menşeli 46 ürün grubu için (**bazı peynirler, yumurta, bal, baklagilleri, fındık, ceviz, kestane, antepfıstığı,incir, üzüm, turunçgiller, elma, kiraz, şeftali, çilek, baharatlar, çikolatalı ürünler, kakolu ürünler, ekmekçi mamülleri, çeşitli meyve sebze konserveleri, reçeller, meyve suları, mayalar, dondurma, içme suları ve yem**) çeşitli miktar ve oranlarda tercihli ticaret öngörülmektedir.

Arnavutluk, meyve sebze konserveleri ve salça, bazı alkollü içecekler, hazır gıdalar, bazı şifalı bitkiler ve kesme çiçekler ithalatında ülkemiz ve üçüncü ülke menşeli mallar için %15, diğer ürünlerde ise 0 ila %10 arasında gümrük vergi uygulamaktadır.

Tekstil ve Ayakkabı Sektörü

Arnavutluk'ta son yıllarda hızla artan ve 2016 yılında 873 milyon doları bulan tekstil ve ayakkabı ihracatı, ülkenin 2.8 milyar dolar seviyesindeki toplam ihracatın %43'ünü oluşturmaktadır. Ülkedeki tekstil, hazır giyim ve ayakkabı imalatının hemen hemen tamamı İtalyan hazır giyim firmalarının tedarikçisi durumundaki fason işletmeler tarafından gerçekleştirilmektedir. En önemli pazarlarİtalya, Almanya, Yunanistan, Fransa ve Hollanda'dır. İtalya tek başına Arnavutluk'un bu ürün grubundaki ihracatının %80'ini ithal etmektedir. Ülkenin 1.040.000 kadar olan toplam çalışan kişi sayısının 110.000'i fason üretim işletmelerinde istihdam edilmektedir.

Ülkenin Tekstil ve ayakkabı ürünleri ihracatı 2017 yılından beri 1 milyar doların üzerindedir. Ancak son yıllarda Arnavutluk Leki'nin Euro ve diğer para birimleri karşısında değer kazanması nedeniyle 2018 yılında en yüskse rakama ulaşan ihracat, 2019 yılında bir miktar gerilemiştir.

Arnavutluk'un Tekstil ve ayakkabı ihracatı (1 \$=110 Lek kuru esas alınmıştır)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tekstil	291.1	350.4	376.4	443.1	540.7	572.2	556.6
Ayakkabı	277.6	353.9	362.2	430.6	516.2	552.7	517.8
Toplam	568.7	704.3	738.6	873.7	1.056,9	1.124,9	1.074,4

Kaynak: Albanian Statistics(Instat)

Öte yandan, 792 milyon dolar olan aynı ürün grubundaki ithalatı, toplam ithalatının %14'ünü oluşturmaktadır.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tekstil	351.1	411.1	451.5	524.2	634.6	651.7	646.1
Ayakkabı	92.6	105.3	116.5	131.2	150.2	150.3	146.6
Toplam	443.7	516.4	568.0	655.4	784.8	802.0	792.7

Kaynak: Albanian Statistics(Instat)

Ülkemiz, Arnavutluk'un tekstil ve ayakkabı ithalatında İtalya'nın ardından ikinci sırada yer almakta olup, 164 milyon\$ ile toplam ithalatında %20 oranında pay almaktadır. Söz konusu ürün grubu, ülkemizden Arnavutluk'a yapılan ihracatın 1/3'ünü oluşturmaktadır.

Ülke	Değer(Milyon\$)*
İtalya	369
Türkiye	164
Çin	106
Yunanistan	35
Almanya	25
Fransa	10
Bangladeş	8.8
İspanya	8.7
Romanya	8.2
Toplam	780.6

(*): 2018

Ülkede 200 Euro civarındaki asgari ücret seviyesi, anapazarlara olan coğrafi yakınlığı ve eğitilmiş işgücü gibi nedenlerle İtalyan hazır giyim firmaları için önemli bir üretim merkezi olma yolunda ilerlemektedir. 10-15 yıl öncesine kadar İtalyan firmalarının kurduğu hazır giyim atölyelerinde üretim yapılırken, son zamanlarda fason üretim tesislerinin hemen hemen tamamı Arnavut firmalarına aittir. Ülkemizden de 2 firma tarafından işletilen ve toplam 600 civarında işçinin çalıştığı 5 hazır giyim işletmesinin yanısıra 2 ayakkabı üretim yeri bulunmaktadır.

Ülkedeki hazır giyim sektörünün en önemli sorunu fason üretimin dışında pazara dönük bağımsız üretim olmaması ve ölçek ekonomisinin oluşmamasıdır. Çoğu işletmelerdeki makine Türkiye ve İtalyadan alınan eski makinalardır. Yedek parça ve teknik hizmetler sınırlıdır. Fason üretim tesislerinin önemli bir kısmı Durres ve Tiran şehirlerinde yoğunlaşmakla birlikte Fier, İşkodra, Gjakovë, Korçë gibi şehirlere de dağılmıştır

Sektörün coğrafi dağılımının en önemli nedeni, ülkede organize sanayi bölgesi/serbest bölge olarak işletilen alanların ve kapsamlı bir yatırım teşvik programının bulunmamasıdır. Yatırım teşvik programı; yeni yatırımlara ait makine-ekipman ithalatında vergi muafiyeti ve belirli sayıdaki işçi sigorta payının belirli bir fondan karşılanmasından ibarettir.

Madencilik Sektörü

Zengin krom, nikel, bakır gibi metallerin yanı sıra ve kireçtaşı ve mermer gibi metal olmayan kaynaklara sahip Arnavutluk'ta madencilik sektörünün uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Ülkedeki ilk jeolojik harita 1922 yılında hazırlanmış, ilk madencilik kanunu ise 1929 yılında uygulamaya geçirilmiştir. Madenlerin çıkarılması ve işlenmesi 1944-1994 yılları arasında devlet işletmeleri tarafından yürütülmüştür. Bu dönemde madencilik, Arnavutluk'un en önemli ihraç ürünleri olmuştur. Ülke krom, bakır ve nikel kaynakları bakımından zengin olup, 1980'li yılların sonunda

dünyanın en büyük 3 üncü krom üreticisi haline gelmiştir. Ancak 1990-1991 ve 1997-1998 yılları arasında ülkede yaşanan kaos ortamı nedeniyle maden işletmelerinin çoğu faaliyetlerine son vermiştir.

1994 yılında Kabul edilen yeni madencilik kanunu ile maden çıkarma ve işleme faaliyetleri özelleştirilmiştir. Bu tarihten sonra çok sayıda küçük, orta ve büyük işletme madencilik faaliyetlerine başlamıştır. 2005 yılından itibaren dünya piyasalarında maden fiyatlarının artmasına bağlı olarak başta Çin merkezli firmalar olmak üzere çok sayıda yabancı firma maden üretme ve işleme imtiyazları alarak, üretim faaliyetlerine başlamıştır. Ülkedeki madencilik sektörü halihazırda 15 Temmuz 2010 tarihli ve 10304 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeler çerçevesinde yürütülmektedir.

Arnavutluk Enerji Bakanlığı (www.energija.gov.al) bünyesindeki Doğal Kaynaklar Ulusal Ajansı (AKBN- www.akbn.gov.al) tarafından belirlenen sahalarda işletme imtiyazları için ihaleler düzenlenmektedir. İhaleye girmek isteyen firmalar, Arnavutluk'ta Ulusal Ticaret Merkezine (QKB- www.e-albania.al) kayıt yaptırarak, yerli şirket kurmak zorundadır. İmtiyaz süreleri genellikle 30-35 yıl için düzenlenmektedir. İşletme imtiyazı alan yerli ve yabancı firmalar, işleme faaliyetine başlamaları için tekrar QKB'ye başvurmaları gerekmektedir.

Arnavutluk Altyapı ve Enerji Bakanlığının verilerine göre 31 Aralık 2018 itibari ile 645 adet maden çıkarma izni verilmiştir. Söz konusu izinlerin 260'ı krom, 14'ü bakır, 31'i, 152'ai kireçtaşı, 29'u mermer, 15'i bitumen ve kalanları ise diğer madencilik faaliyetleri için düzenlenmiştir. Söz konusu lisansların hemen hemen tamamı Türkiye, Kanada, Çin ve İtalyan olmak üzere yabancı firmalar için düzenlenmiştir. Düzenlenen lisanslar kapsamında maden işleme sahaları 75.4 km²'yi bulmaktadır.

Arnavutlu'taki başlıca madenlerin üretimi aşağıdadır.

	2018 (Ton)
Krom	120.800
Bakır	236.459
Nikel-demir	385.710
Kireç	5.567.524
Petrol	910.000

Kaynak:Arnavutluk Doğal Kaynaklar Ajansı (www.akbn.al)

Madencilik sektörü toplam 4,300 kişiye istihdam sağlamaktadır. Bunu %69'u krom üretiminde istihdam edilen personel oluşturmaktadır. Sektörün GDP'ye katkısı %0.7 kadardır.

Dış Ticaret

Madencilik ürünleri Arnavutluk'un toplam ihracatının yaklaşık 1/5'ini oluşturmaktadır. Belli başlı madencilik ürünlerinin ihracatı aşağıdadır.

	2018	2019
Tuz, sülfür, kireç ve çimento	67.158	72.277
Cevher ve cüruf halde madenler	69.440	80.373
Ham petrol	376.106	304.384

Milyon \$,Kaynak: Instat

Krom

Arnavutluk, dünyanın önde gelen krom üreticilerinden birisidir. Toplam rezervlerin 36.9 milyon tonu bulunduğu tahmin edilmektedir. Krom rezervleri üç bölgede yoğunlaşmıştır;

-Kuzeydoğudaki Tropoja (6.1 milyon ton rezerv, %26.48 Cr2O3) ve Kukës bölgesi (6.8 milyon ton rezerv, %21.2 Cr2O),

-Orta kesimlerdeki Bulqiza ve Lura kütlesi (12 milyon ton rezerv, %38 Cr2O)

-Güneydoğudaki Shebeik-Pogradec kütlesi (7.5 milyon ton rezerv, %30 Cr2O3)

Ülkede halihazırda 250 lisanslı krom işletme faaliyeti bulunmaktadır. Krom sektöründeki en önemli sorun, ruhsatsız/kaçak işletilen madenlerdir. Çoğu zaman yerel ve/veya merkezi otoritelerin göz yummaları ile kaçak olarak işletilen madenler, ruhsatlı işletmelerin çalışmalarını engellemekte ya da usülsüz yollarla devralmaya çalışmaktadırlar.

Bakır

Arnavutluk'taki bakır madenlerinin rezervlerinin düşük, yoğunluğunun az ve sahaların derinde olması nedeniyle bakır madenciliği çok gelişmemiştir. Yine de, Mirdita bölgesindeki Spaçi ve Perlati sahaları ile Korça'daki Rehova sahaları, toplam 6.774.113 ton rezervleri ve %1.79 Cu yoğunlukları ile önemli yatırım potansiyeli barındırmaktadır.

Ülkemizden de bir madencilik firması Kuzeydeki Manela ve Labroş sahalarında bakır çıkarma ve Fuşaras'taki fabrikada işleme faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Ferro-Nikel ve Nikel Silikat

Arnavutluk'taki en geniş maden rezervleri ferro-nikel ve nikel silikat

sahalarıdır. Toplam 364 milyon olduğu tahmin edilen rezervler;

- Librazhd bölgesinde (84.4 milyon ton)
- Prrenjas bölgei (66.1 milyon ton)
- Bilishti bölgesi (110.1 milyon ton)
- Has-Kukes-Lure bölgesi (102.8 milyon ton)

Halihazırda 5 ayrı bölgede aktif olarak faaliyet gösteren 26 işletme lisansı bulunmaktadır.

Petrol

Ülkenin güneybatısındaki Patoz-Marinza bölgesindeki en verimli petrol yataklarının 2016 yılı ortalarında Kanada'lı Bankers Petroluem firmasını 575 milyon \$ karşılığında satın alan ÇHC'li Geo Jade firması tarafından satın alınmış, ancak 2018 yılında tekrar Bankers Petroleum firmasına devredilmiştir. Bankers Petroleum firması, bölgedeki petrol yataklarını 2004 yılında 25 yıllık işletme imtiyazı çerçevesinde satın almıştır. 1927 yılında petrol keşfedilen havza Avrupa kıtası üzerinde en geniş rezerve sahip olduğu yönünde tahminler yapılmaktadır.

2015 yılı ortalarında iki yeni havzada petrol üretilmesine yönelik ihaleyi kazanan Shell ve İsrail merkezli Delek Group firmaları, Uluslararası piyasalarda düşük seyreden petrol fiyatları nedeniyle henüz imtiyaz sözleşmesini imzalamamıştır. Bunun yanısıra Arnavutluk'ta karada ve deniz altında toplam 400 milyon ton kadar olduğu tahmin edilen petrol ve gaz rezervlerinin işletilmesine yönelik halihazırda 13 imtiyaz ihalesinin görüşmeleri sürmektedir.

Öte yandan, düşük seyreden petrol fiyatları nedeniyle ülkenin mevcut petrol üretimi de son yıllarda düşme eğilimine girmiştir. 2014 yılında 1.36 milyon olan üretim, 2016 yılında %95'lik kısmı Bankers Petroleum tarafından olmak üzere 1 milyon ton, 2017'de 970.000 ton ve 2018 yılında 910.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkede 1974 yılında 34 işletme ve 25.000 kadar personelle gerçekleştirilen 2.25 milyon ton seviyesi, en yüksek üretim olarak kaydedilmiştir.

Mevcut düzenlemeler çerçevesinde yabancı petrol şirketleri, maliyetlerden sonraki karın %50'sini vergi olarak vermeleri öngörülmektedir. Ancak halihazırda düşük petrol fiyatları ve yükske işletme giderleri nedeniyle vergiye esas kar beyan edilmediğinden, sadece %10 oranında harç madencilik harcı ödemeleri nedeniyle vergilendirme tartışmaları yaşanmaktadır.

Enerji Sektörü

Elektrik üretiminde tamamıyla hidroelektrik santrallerine bağlı olan Arnavutluk'ta 2017 yılının kurak geçmesi nedeniyle üretim bir önceki yıla göre %37 oranında gerileyerek 4.525 milyar KW/s, 2018 yılında ise olumlu hava şartlarına bağlı olarak tarihi bir seviye olan 8.552 milyar KW/s olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin 2016 yılında 5.108 milyar KW/s olan enerji tüketimi ise 2017 yılında 5.563 milyar KW/s, 5.841 milyar KW/s seviyesine yükselmiştir. İç tüketimdeki artışın, konut harcindeki tüketicilerin (turistik tesisler, inşaat vs..) artan talebinden kaynaklanmıştır.

Tablo:1. Elektrik üretim ve tüketim dengesi (Milyar KW saat)

	Üretimi			Tüketimi				Dış Ticaret	
	Kamu	Özel	Toplam	Haneler	Hane-Dışı	Kayıp-Kaçak	Topl. Tüketim	İthalat	İhracat
2016	5.1	2.1	7.2	2.6	2.5	2	7.1	1.8	1.8
2017	2.9	1.6	4.5	2.6	2.9	2	7.5	3.4	0.5
2018	5.8	2.7	8.5	2.7	3.2	1.8	5.7	1.7	2.7

Dönemsel olarak üretimde kaydedilen fazlalık ve eksikliğe bağlı olarak 2017 yılı içerisinde 488 milyon KW/s ihracat yapılmış ve ithal edilen enerji miktarı bir önceki yıla göre %86.3 oranında artışla 3.403 milyar KW/s'e ulaşmıştır. Bu defa, yağış durumunun daha olumlu olduğu 2018 yılında ise 2.684 milyar KW/s ihracat ve 1.771 milyar KW/s ithalat gerçekleştirilmiştir. 2016 yılında 59 milyon dolar olan elektrik ithalatı 2017 yılında 563 milyon dolar seviyesine yükselmiştir.

B.Tüketim

Ülkede günlük ortalama 20 milyon KW/s enerji tüketilmektedir. Son yıllarda alınan polisiye tedbirlerle önceki yıllara göre azalsa da, ileti hatlarının eskiliği ve kaçak tüketimin yaygınlığı nedeniyle yıllık 2 milyar KW/s bulan kayıp-kaçak oranı bazı yıllarda yerli üretimin %40'ını oluşturmaktadır.

2016 yılı tüketim miktarları baz alındığında, yıllık ortalama kişi başına 2,500 Kw/s tüketim düzeyi, diğer Balkan ülkeleri ile karşılaştırıldığında hala düşüktür. Söz konusu miktar, Kosova'da 2,917 KW/s, Bosna'da 3,219 KW/s, Makedonya'da 3,557 KW/s, Hırvatistan'da 3,754 KW/s, Bulgaristan'da 4,640 KW/s, Yunanistan'da 5,029 KW/s seviyesindedir.

Tablo: II. Kişi başına elektrik tüketimi

	Kişi başı KW/s* (2016)	Kişi başı KW/s** (2016)	KBMG \$ (2018)
Arnavutluk	2,200	2,564	5,260
Bulgaristan	5,000	4,338	9,080
Karadağ	4,700	4,343	8,644
Hırvatistan	4,000	3,933	14,637
Sırbistan	4,600	3,766	6,814
Makedonya	3,200	3,314	5,953
Bosna Hersek	3,600	2,848	5,703
Kosova	2,400	1,533	4,323
Türkiye	3,100	2,578	8,715

Kaynak: (*) International Energy Agency, energy atlas
(**) Factbook

Üreticiler ve Düzenleyici Kurumlar

Ülkede, 2008 yılında yapılan düzenlemelerle enerji piyasası serbestleştirilmiş ve piyasa düzenleyicisi olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (ERE) kurulmuştur. Aynı düzenleme ile elektrik üretiminde tekel durumda olan kamu şirketi Arnavutluk Elektrik Şirketi (KESH)'in yanısıra özel kuruluşların da elektrik üretmesine izin verilmiş, dağıtım faaliyeti ise Avrupa'nın en büyük ilk on enerji şirketinden biri olan Çek Cumhuriyeti merkezli CEZ firmasına 102 milyon Euro bedelle satılmıştır.

Ancak, kayıp-kaçak oranının yüksek olması ve ödenmemiş faturaların tahsilatı için kurulan aracı şirketlerde ortaya çıkan yolsuzluklar ve CEZ firmasının öngördüğü iyileştirme yatırımlarını yerine getirmemesi gibi nedenlerle imtiyaz sözleşmesi iptal edilmiş ve 2013 yılı Ocak ayında

dağıtım işleri tekrar millileştirilerek Elektrik Dağıtım Şirketi (OSHEE) kurulmuştur. CEZ firması, uğradığı zararın karşılığı olarak 200 milyon Euro tazminat talebi ile Arnavutluk Hükümetine karşı açtığı dava 2016 yılı ortalarında sonuçlanmış ve Arnavutluk, adı geçen firmaya 90 milyon Euro tazminat ödemiştir. Elektrik dağıtım işi ise o tarihten itibaren OSHEE tarafından yürütülmektedir.

OSHEE, dağıtımını yaptığı elektriği yurt içinde üç kaynaktan sağlamaktadır;

- 1) KESH (%75-80),
- 2) 15 MW üzeri kapasiteye sahip özel üreticiler (%13-17).
- 3) 15 MW'tan küçük kapasiteli küçük üreticiler (%3-4).

Ayrıca Arnavutluk genelinde toplam 90 kadar firma, 1-14 MW arasında irili-ufaklı enerji santrallerinden elektrik üretmektedir. Ülkede 1 MW kapasitenin altındaki hidroelektirik santrali (HES) için lisans bedeli alınmamakta ve imtiyaz süresi sınırsız olmaktadır. Arnavutluk Ortodoks Kilisesine bağlı Lenga adlı şirket 24 Aralık 2017 tarihinde Librazhd şehri yakınlarında toplam 9 MW kapasiteli iki HES'i 11 milyon Euro bedel ile satın alarak 2018 yılında üretime başlamıştır.

Öte yandan, aralarında AYEN Enerji (Türkiye), Kürüm Holding (Türkiye), Statkraft (Devoll Norveç/Hollanda), Verbund (Avusturya), Balkan Energy (Essei-İtalya) gibi 10 kadar yabancı firma da 15 MW üzerinde enerji üretimi yapmaktadır.

Bunun yanısıra, piyasada faaliyet gösteren ve aralarında AYEN Enerjinin de yer aldığı 6 elektrik ticaret şirketi, Macaristandaki HUPX borsasından satın aldıkları enerjiyi, iletim şirketlerine ödenen bedeli ilave ederek OSHEE'ye satmaktadır. Aynı zamanda, yılın belirli zamanlarında ve günün belirli saatlerinde oluşan üretim fazlası enerji, yine aynı şirketler tarafından HUPX borsasında satılmaktadır.

Ülkede, özel firmalar tarafından hidroelektrik santrallerinde üretilen elektriğe alım garantisi verilmemektedir. OSHEE, günlük alım ihaleleri ile özel üreticilerden ve ithalatçı firmalardan ortalama 40-45 Euro/MW bedel üzerinden, KESH'ten ise 18-20 Euro/MW üzerinden alım yapmakta, iletim-dağıtım bedelleri ile vergileri ekleyerek nihai kullanıcılara faturalandırmaktadır.

I. Alternatif Enerji Kaynakları

Coğrafyasının deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 700 mt olan Arnavutluk'ta elektrik üretiminin hemen hemen tamamı HES'lerden elde edilmektedir. Devletin alım garantisi vermemesi nedeniyle başlangıç maliyetleri yüksek olan güneş ve rüzgar enerjisi üretimi henüz yapılmamaktadır. Ancak hükümet kaynakları, önümüzdeki 5 yıl içerisinde rüzgar gücünden elde edilecek enerjinin toplam üretimin %5'ine ulaşmasını hedeflemektedir. Mevcut HES'ler ise potansiyelin ancak %35'i kadar üretim yaptığı hesaplanmaktadır.

Arnavutluk'ta yenilenebilir enerji ile ilgili hukuki düzenlemeler, 2017/7 sayılı Yenilenebilir Kaynaklardan Enerji üretiminin Teşviki Kanunu ve bu Kanun'a dayanılarak hazırlanan

28/03/2018 tarihli ve 179 sayılı Yönetmeliğe göre ile hayata geçirilmiştir. Buna göre özetle, 2 MW'a kadar toplam 50 MW güneş enerjisi projelerine 15 yıl süreyle 76 Euro/MW alım garantisi öngörülmektedir. Aynı düzenleme ile tüzel kişilik başına 3 MW geçmemek üzere toplam 30 MW kadar rüzgar enerjisi üretimine yine 76/Euro MW alım garantisi sağlanması öngörülmektedir. Ancak, yıl içerisinde Balkan Energy Group ve Avrupa Birliğinin enerji piyasasının tam serbestleştirilmesi ilkeleri gereği söz konusu düzenlemelere karşı çıkması nedeniyle alım garantisine ilişkin düzenlemelerin kaldırılması gündemdedir.

Ülkenin ve Balkanların ilk güneş enerjisi parkının Vlora (Avlonya) şehri yakınlarındaki Akerni bölgesinde kurulması için 2018 yılı Ağustos ayında uluslararası ihaleye çıkmıştır. İhale şartnamesine göre 100 MW kapasiteli öngörülen tesiste üretilecek 50 MW'a kadar enerji için 69 Euro/MW alım garantisi, kalan 50 MW enerji için ise serbest piyasada satışı öngörülmektedir. Hindistan merkezli India Power Corporation firması 79 milyon yatırım taahhüdü ile 12 Kasım 2018 tarihinde açıklanan ihaleyi kazanmış olmakla birlikte tesisin kurulması için bugüne kadar herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

Öte yandan, yine Avlonya şehrinde 2008-2011 yılları arasında petrole dayalı çalıştırılmak üzere 130 milyon Dolar yatırım ile kurulan 800 MW kapasiteli bir termal elektrik santrali, tamamlandığı tarihten sonra petrol fiyatlarının yükselmesi nedeniyle hiç bir zaman işletmeye alınmamıştır. TANAP Projesinin devamı olan ve itibaren Şahdeniz kaynaklarındaki doğal gazı Arnavutluk topraklarından ve Adriatik Denizi tabanından İtalya'ya ulaştıracak olan TAP (Trans Adriatic Pipeline) projesi, atıl durumda olan bu santralin işletilmesi için bir fırsat olarak görülmektedir.

Arnavutluk Altyapı ve Enerji Bakanlığı söz konusu santralin doğalgaza dönüştürülecek 20 yıl süreyle işletilmesini öngören bir imtiyaz için 2019 yılı Ocak ayında açmış olduğu bir Türk ve bir Yunanlı firma teklif vermiştir. Arnavutluk Altyapı ve Enerji Bakanlığı uzun süre bir değerlendirme sürecinin ardından Ocak 2020'de yaptığı açıklamada ihalenin iptal edildiği duyurulmuştur.

II. Firmalarımızın Yatırımları

Arnavutluk'ta hidroelektrik enerji alanında faaliyet gösteren şirketlerimizden Ayen Enerji/Aydiner İnşaat ülkenini kuzeyindeki Mirdita bölgesinde 110 MW kurulu kapasiteli vede yap-işlet-devret modeliyle işletme hakkına sahip olduğu bir baraj ve hidroelektrik santralına sahiptir.

Kürüm Holding ise 2013 yılında yapılan özelleştirme ihalesiyle ülkenini güneyindeki Saranda şehrine yakın Bistrica-1, Bistrica-2, ile Burrel şehri yakınlarındaki Ulez ve Shkopet baraj ve hidroelektrik santrallerini 135 milyon Euro bedel ile mülkiyeti kendine ait olmak üzere satın almıştır. Söz konusu santrallerin toplam kapasitesi 110 MW'tır.

Ayrıca Limak İnşaat firması Norveçli Statkraft şirketinin sahip olduğu Hollanda merkezli Devoll Hydropwer Sh.a. firması adına ülkenin güneyinde Banja ve Moglice baraj ve hidroelektrik santrallerinin inşaatlarını yürütmektedir. Banja Barajı Eylül 2016'da Moglice projesi ise 2019 yılı içerisinde tamamlanmıştır.

Müteahhitlik Sektörü

2019 Yılı Gelişmeleri ve 2020 yılı Beklentileri

Arnavutluk'ta 2019 yılı içerisinde gayrimenkul ve turizm sektöründeki hareketliliğe bağlı olarak üstyapı müteahhitlik işlerinde bir hareketlilik gözlemlenmektedir. Öte yandan, önceki yıllarda başlayan ve son yıllarda %4 civarında seyreden ekonomik büyümede önemli payı olan Tiran şehir stadyumu, Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP), Banja ve Moglice baraj inşaatları 2019 yılı içerisinde tamamlanma aşamasına gelmiştir. Ayrıca başkent Tiran'ı Kuzey Makedonya'ya bağlayacak olan 60 km'lik ve 244 milyon Euro büyüklüğündeki projeye PPP modeli ile başlanmıştır.

Ülkede son yıllarda PPP yöntemi ile ihale edilen altyapı projelerinin bütçe yükü tartışma konusu olmaktadır. Muhalefet bazı uluslararası kuruluşlar, proje bedelinin 10-12 yıllık süre içerisinde bütçeden geri ödenmesi şeklinde özetlenebilecek bir modelle ihale edilen altyapı projelerinin önümüzdeki yıllarda bütçe üzerine büyük yük oluşturabileceğine dikkat çekmektedir. IMF Arnavutluk temsilciliği kamunun PPP modeli ile başlattığı projelerin bütçeleme, ihale, finansman sağlanması ve imtiyaz sözleşmesi kapsamında yürütülen işlerin denetimi aşamalarında riskler barındırdığını, gayrisafi milli hasılanın %70'i oranındaki kamu borcunun azaltılmasını engellediğini öne sürerek, özellikle firmalar tarafından hazırlanarak hükümete sunulan (unsolicited) projelerin kabulünde dikkatli olunması uyarısında bulunmaktadır.

Arnavutluk'ta 2019 yılı özel sektör müteahhitlik hizmetleri açısından hareketli geçmekle birlikte, 2000'li yılların başlarındaki seviyesinin oldukça altında kalmıştır. Ülkede, 2000'li yıllarda kaydedilen plansız ve kaotik yapılaşmaya bağlı olarak inşaat sektöründe sağlanan canlılık, 2012 yılından itibaren %80'lere varan oranda azalmaya başlamıştır. 2013 yılında işbaşına gelen mevcut hükümet, bir yandan kamunun altyapı harcamalarını azaltırken, diğer taraftan da ortaya çıkan plansız ve karmaşık yapılaşmanın önüne geçilmesi için inşaat izinlerinin sayısını azaltmıştır. Bununla birlikte, 2018 ve 2019 yıllarında turizm sektöründe kaydedilen %20 oranında artışa bağlı olarak inşaat sektöründe eski yıllara göre sınırlı bir artış gözlemlenmiştir. 26 Kasım 2019 tarihinde Durres şehri ve kıyı bölgelerinde 4000'den fazla binanın yıkılması ve kullanılamaz hale gelmesine neden olan deprem felaketinin yaralarının sarılması yönünde atılacak adımların inşaat sektörünü hızlandırması beklenmektedir.

İnşaat İzinleri Sayısı

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019

I. Toplam Bina	2,752	2,420	995	1,492	1,534	1845	1604	147	360	270	170	455	819	1194	1044
1. Mesken	1750	1,491	466	910	1,021	1283	1059	101	203	196	48	295	524	770	696
2. Mesken Har.	1002	929	529	582	513	562	545	46	157	74	122	160	295	424	348
a. Otel	29	63	14	12	15	42	30	1	62	5	3	11	53	75	67
b. Ticari	455	439	197	319	264	301	270	20	49	24	25	37	98	82	78
c. Sanayi	75	115	68	70	66	72	110	12	19	14	69	57	70	133	112
d. Diğer Yapı	443	312	250	181	168	147	135	13	27	31	25	47	64	121	87

Kaynak: Instat.

Nitekim 2002 yılında yaklaşık 2700 olan yıllık inşaat izin sayısı 2011 yılında 1600'e ve 2015 yılında 170'e gerilemiş, 2018 yılında 1194'ü yükselmiştir. Yine 2005 yılında yaklaşık 110 milyar Lek (900 milyon dolar) olan inşaat izinlerinin değeri, 2015 yılında 20 milyar Lek'e (165 milyon dolar) gerilemiş, 2018 yılında 59 milyar Lek'e (540 milyon dolar) yükselmiştir.

Arnavutluk'taki İnşaat İzinleri Kıymeti (Milyar Lek)

	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam	109,74 2	229,6 93	28,15 6	38,9 85	20,220	25,820	49,123	59,022	79,314
I. Bina	75,733	96,85 7	27,51 7	37,6 31	10,838	15,742	37,157	48,108	69,260

1. Mesken	65,173	77,46 4	22,12 6	34,3 96	1,666	8,204	26,009	29,324	43,320
2. Mesken har.	10,560	19,39 3	5,391	3,23 5	9,172	7,538	11,148	18,784	25,940
a. Otel	594	1,137	1,205	811	162	1,246	2,909	3,771	13,784
b. Ticari	3,994	8,265	784	355	1,801	700	1,760	2,367	3,101
c. Sanayi	2,468	2,630	1,725	534	5,253	3,838	3,505	6,814	5,678
d. Diğer	3,504	7,361	1,677	1,53 5	1,956	1,593	2,403	5,573	3,212
II. Altyapı	34,009	132,8 36	639	1,35 4	9,382	10,078	11,966	10,914	10,054
1. Ulaşım	30,435	118,7 91	597	1,14 6	4,415	4,003	8,264	6,225	3,742
2. Boru hattı, elk.vs..	3,304	10,98 1	4	41	4,315	3,159	2,774	827	5,128
3. Sanayi Bölğ.	4	2,405	0	65	0	529	16	2,205	6
4. Diğer	266	659	38	102	652	2,387	912	1,657	1,178

Kaynak: Instat.

Müteahhitlik sektöründeki kısmi canlanma ülkedeki en büyük sanayi kuruluşu olan Kürüm Holding'e ait Elbasan demir-çelik fabrikasının faaliyetlerine yansımış olup, şirketin iç satışları ve

ihracatı artmıştır. Kürüm Holding, 2019 yılında gerçekleştirdiği 165 milyon dolar ihracat ile Arnavutluk'un en çok ihracat yapan şirketi unvanını almıştır.

Önceki yıllarda başlamış olan büyük altyapı işlerine 2019 yılında tamamlanma aşamasına gelinmiştir. Bu çerçevede, TANAP (Trans Anatolian Pipeline) projesinin devamı olan ve 2016 yılı Eylül ayında çalışmalara başlanılan TAP (Trans Adriatic Pipeline) projesinin Arnavutluk sınırları içerisindeki 215 km'lik boru döşeme işleri bitirilmiş, Adriyatik Denizi altındaki işlere başlanmıştır. Projenin Adriyatik denizi altındaki inşaat çalışmaları 2020 yılı başlarında tamamlanacaktır. Bitirildiğinde 10 milyar metreküp/yıl gaz iletim kapasitesi olacak boru hattının kapasitesinin, batı Balkanlarda ve Avrupa'da oluşacak yeni gaz talebine bağlı olarak 20 milyar metreküp/yıl kapasitesine çıkartılması, mevcut projeye ilave olarak TIP (Trans Ionian Pipeline) projesi sayesinde batı Balkan ülkelerine de gaz dağıtımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Norveç'li Staatskraft firması tarafından Devoll nehri üzerinde inşa edilen toplam 256 MW kapasiteli Banja ve Moglice barajlarının inşaatı Limak tarafından üstlenilmiştir. Banja barajı 2016 yılı Ekim ayında faaliyete alınmış olup, Moglice barajının inşaatı tamamlanmak üzeredir.

Ülkede Kısa ve Uzun Vadede Uluslararası İhaleye Çıkılacak Önemli Projeler

Ülkede turizm altyapısının geliştirilmesi amacıyla mevcut bir olan havalimanı sayısının Vlora, Saranda veya Gjakostre şehirlerinin birinde yapılacak havalimanı ile birlikte ikiye çıkarılması, yine turistik bölgelere ulaşımın kolaylaştırılması amacıyla Kuzey-Güney otoyolunun yapılması ve uzun zamandır gündemde olan Skavica bölgesinde büyük bir baraj ve hidroelektrik santrali inşaatı ve Başkent Tiran ile Durres şehri arasındaki 35 km'lik demiryolu hattının modernizasyonu gibi projeler gündemdedir.

Tiran-Dures şehirleri arasındaki mevcut 34,7 Km uzunluğundaki demiryolunun iyileştirilmesi ve Rinas havalimanı yönüne doğru 7,2 Km'lik ilave hat inşaatı için Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasından (EBRD) 110 milyon dolar hibe sağlanmıştır. Proje için 2018 yılı Ekim ayında başlatılan ihale süreci henüz sonuçlanmamıştır.

Projelerin Finansmanı

Kişi başına milli geliri 5200 dolar civarında ve gayri safi milli hasıla büyüklüğü 15 milyar dolar olan Arnavutluk'ta en küçük bir altyapı projesinin finansmanı için bile kaynak bulmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle, yeni projelerin finansmanı için AB yardımları, Kalkınma kuruluşlarının hibeleri ve özel finans kuruluşlarının kredileri en önemli finansman kaynaklarıdır.

Kamu-özel işbirliği (PPP) modeli ile gerçekleştirilmesi öngörülen yeni yatırımların bütçeye ilave yük getirmemesi ve IMF ile yürütülen istikrar programı çerçevesinde kamu borç yükünün %70'i aşmaması planlanmaktadır. Modele göre müteahhitlik firmalarının geliştirecekleri yatırım

projelerini Proje Değerlendirme Kuruluna sunmaları, Kurul tarafından fizibilite ve maliyet öngörülerini onaylanan projelerin inşaatlarının başlamasını müteakip inşaat bedellerinin 10-12 yıllık sürelerle firmaya geri ödenmesi öngörülmektedir.

Hükümet, projelerin geri ödeme tutarının bütçe gelirlerinin %5'ini aşmamasını taahhüt etmektedir. Hükümetin bütçe gelirlerinin yaklaşık 3,2 milyar Euro olduğu dikkate alındığında, yıllık geri ödemelerin tutarının 160 milyon dolar civarında olması gerekmektedir. Ancak önceki yıllarda aynı modelle hayata geçirilen projelerin devam eden geri ödeme tutarları nedeniyle yeni projeler için sağlanacak yıllık kaynağın bu tutardan daha az olması gerekmektedir.

PPP modeli dışında uluslararası kalkınma bankaları ve kuruluşları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemli altyapı projeleri için finansman sağlamaktadır. Arnavutluk'ta müteahhitlik sektöründe en önemli rol oynayan başlıca finansman kuruluşları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a- İslam Kalkınma Bankası (Tirane – Elbasan Yolunun İnşaatı, Vore – Rinas – F. Kruje Yolu, Durres By-Pass, Balıkçılık Limanı, Hastane inşaat vs.)
- b- Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (Genel olarak enerji projeleri, demiryolu projeleri)
- c- Dünya Bankası (Ağırlıklı olarak su ve kanalizasyon projeleri)
- d- Avrupa Komisyonu (Altyapı, Müşavirlik, Enerji vs.)
- e- Kwf Bankası (Enerji projeleri)
- f- İtalya bosta olmak üzere, Yunanistan Avusturya ve Alman Ülkelerin yardım kuruluşları.
- g- TİKA (Preza Kalesindeki Cami, Kruja pazarındaki Cami, Elbasan'daki Zazireshenin Camisi, Berat'taki Plumbi Camisi ve Korca'daki Iljaz Bey Camisinin toplam beş Caminin restorasyon projeleridir.)

Sektördeki İş Fırsatları

Arnavutluk'u son yıllarda ziyaret eden turist sayısında ortalama %20 civarında artış kaydedilmektedir. Ülke, Akdeniz, Adriyatik ve Balkanların işlenmemiş incisidir ve turizm açısından müthiş bir potansiyel barındırmaktadır. Ülke, ekonomik geleceğini turizm sektöründe aramaktadır. Etrafındaki ülkelerin çoğunun dünyanın en önemli turizm destinasyonları arasında olmasına karşın Arnavutluk'ta turizm yeni yeni gelişmektedir. Ülkede faal durumda olan sadece bir havalimanı bulunmakta ve 430 km sahili olmasına karşın bir tane bile yat limanı bulunmamaktadır. Bununla birlikte son yıllarda ortalama %20 civarında artan turist sayısı, 2019 yılında yıl 6.3 milyonu bulmuştur. Ancak bu sayının hala yaklaşık %80'i komşu Kosova ve Kuzey Makedonya'dan gelen kısa süreli ziyaretçilerdir.

Ülkenin turist sektöründeki potansiyeli uluslararası yatırımcıların da dikkatini çekmektedir. Diğer tüm mal ve hizmetlerde %20 olan KDV'nin konaklama için %6'ya çekilmesi ve 10 yıl süreyle gelir vergisi muafiyeti gibi teşvikler sayesinde önemli markalar yatırım arayışına girmektedir. Nitekim, 2018 yılında JW Marriot, Hilton, Hyatt Regency gibi otel zincirleri

Arnavutluk'ta otel açmak için yerel firmalarla ortaklık anlaşmaları imzalamıştır. Bazı Alman ve İspanyol turizm firmalarının da ülkede yatırım imkanı aramakta olduğu bilinmektedir.

Ayrıca, TAP projesinin tamamlanmasını müteakip boru hattı ile iletilecek gazın Arnavutluk ve diğer Balkan ülkelerindeki nihai kullanıcılara ulaştırılmasın yönelik çalışmalarda ülkemiz firmaları için yeni iş imkânları yaratılabileceği değerlendirilmektedir.

Müteahhitlik Sektöründe Yabancı Firma Faaliyetlerine Yönelik Kısıtlamalar, Riskler ve/veya Avanjlar

Arnavutluk'ta yabancı müteahhitlik firmalarının kurulması ve faaliyetleri için herhangi bir kısıtlama bulunmamakta olup, firma kurulumu için yerli ortak şartı aranmamaktadır Şirketlere yabancı hisse sahiplerinin katılım oranları konusunda sınır olmayıp, %100 yabancı sahiplik mümkündür. Ülkede vergi sistemi de yabancı yatırımcılara karşı ayrımcılık yapmamaktadır. Ayrıca, kamu ihale usulleriyle ilgili mevzuat da yerli ve yabancı firmalar arasında çok az ayırım öngörmektedir.

Ülkede büyük inşaat projelerine yönelik ihalelerde yabancı firmalarla rekabet edecek edebilecek yerli müteahhitlik firmaları bulunmamaktadır. Bu durum, ülkemiz firmaları için avantaj doğurmaktadır.

Teknik Müşavirlik Sektöründe 2018 yılı Gelişmeleri ve 2019 Yılı Beklentileri

Arnavutluk'ta teknik müşavirlik işlemlerinin çoğu, gerekli eğitimi alan ve lisanslama işlemlerini tamamlayan gerçek kişiler tarafından yürütülmektedir. Teknik müşavirlik faaliyetinde bulunan firmalar, söz konusu lisanslara sahip kişileri istihdam etmek suretiyle faaliyetlerini yürütmektedir.

Piyasa değerlendirmesi için Arnavutluk İstatistik Kurumu tarafından sektöre ilişkin veri yayınlanmamakla birlikte, son yıllarda ülkedeki altyapı ve üstyapı faaliyetlerindeki yavaşlamaya paralel bir seyir izlemektedir. Ülkede uluslararası ihalelere katılan firma kaydı bulunmamakla birlikte Gener2, Salileri, Albstar, Kastrati, Edilal ve R&T firmaları sektördeki önemli firmalar olarak öne çıkmaktadır.

Arnavutluk'u Kosova'ya bağlayan ve inşaatı Enka-Bechtel ortaklığı ile 2008-2010 yılları arasında gerçekleştirilen Ulus-Yolu otobanının geçiş ücretleri toplanması ihalesini Arnavut şirketleri Salillari ve Kasrati'den oluşan konsorsiyumu kazanmıştır. İşin yürütülmesi için söz konusu yolun paralı geçişe hazır hale getirilmesi amacıyla yapılacak işlerin teknik müşavirlik işlerini, Ankara'da yerleşik bir müşavirlik firmamız tarafından yürütülmektedir.

Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörünü Düzenleyen Mevzuat

Arnavutluk'taki inşaat faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler, Kentsel Gelişme Bakanlığına bağlı Ulusal Toprak Düzenleme Ajansı (Agencia Kombetare Planifikimite Territorit) tarafından yürütülmektedir.

Yürürlükteki mevutlarına bakıldığında 10/09/1998 tarihli ve 8402 sayılı "İnşaat İşlerinin Kontrolü ve Düzenlenmesi Hakkında Kanun", 16/07/2007 tarihli ve 9780 sayılı "İzinsiz Yapılan İnşaatlara Karşı Arazi Korunması ve Denetimi Kanunu" ve 2014/107 sayılı Arazilerin Geliştirilmesi ve Planlaması Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir.

Arnavutluk'ta kamu altyapı projelerinin çoğu kamu-özel ortaklığı ile yapılmaktadır. Söz konusu modele göre kamunun ihtiyaç duyulduğu bir altyapı projesi için ihaleye çıkılmakta, en uygun inşaat ve işletme teklifi veren firma ile bir imtiyaz anlaşması imzalanmaktadır. Projenin inşaat işlerinin yarısı tamamlandıktan sonra proje bedeli, 8-10-12 yıl gibi imtiyaz sözleşmesinde yer alan süre içerisinde firmaya geri ödenmektedir. Kamu-özel işbirliği uygulamalarını düzenleyen 77/2015 sayılı Kamu Özel İşbirliği İmtiyazları Kanunu, Arnavutluk Maliye Bakanlığı bünyesindeki Agencia e Trajtimit te Koncesioneve (atrako-İmtiyazlı İşletmeler Ajansı) tarafından yürütülmektedir.

Yabancı Yatırım Mevzuatı

02.11.1994 tarihli ve 7764 sayılı "Yabancı Yatırımlar Yasası" Arnavutluk'taki yabancı yatırımcılar için avantajlı bir ortam oluşturmaktadır. Bütün yabancılara, şahsi ya da tüzel kişilik olarak aşağıda yer alan hükümleri içermektedir.

- * Yabancı yatırımlar için ön izne ihtiyaç duyulmadığı gibi, hiçbir sektöre de kapalı değildir.
- * Şirketlere yabancı hisse sahiplerinin katılım oranları konusunda sınır olmayıp, %100 yabancı sahiplik mümkündür.
- * Yabancı yatırımlar, kanunda sayılan ve kamu kullanımı menfaatine olan özel durumlar dışında, doğrudan veya dolaylı olarak kamulaştırılmaz ve millileştirilemez.
- * Arnavutluk vergi sistemi de yabancı yatırımcılara karşı ayrımcılık yapmamaktadır.
- * Ayrıca, kamu ihale usulleriyle ilgili mevzuat da yerli ve yabancı firmalar arasında çok az ayırım öngörmektedir.
- * Yabancı yatırımcılar bütün fonlarını ve desteklerini yatırım şekline çevirme hakkına sahiplerdir.
- * Uluslararası anlaşmalara uygun olarak, en elverişli uygulamalar da sağlanmaktadır. Diğer taraftan, 16.09.2011 tarihli ve 316 sayılı kanunu ile "Yabancı Yatırımlar Yasası"na bazı maddeler

eklenmiştir. Söz konusu Kanuna göre altyapı, turizm, enerji ve Tarım sektörlerinde yapılacak ve en az 10 milyon Avro'ya ulasan Yabancı yatırımları için özel bir hükümet güvencesi uygulanacaktır.

Arnavutluk'taki yatırımcılara, yatırımları için hukuki koruma hakkı verilmiştir. Anlaşmazlık durumunda taraflar bir tahkim kurumuna, davalarının mütalaa edilmesi için başvurabilirler.

Yabancı yatırımcılar ayrıca anlaşmazlık durumlarını bir Arnavut Mahkemesine ya da Tirana'daki tahkime sunma hakkına sahiplerdir. 16.09.2010 tarihinde Arnavut Parlamentosu tarafından Yabancı Yatırım Yasasındaki değişiklikler onaylamıştır.

Yasaya göre Hükümet, yabancı yatırımcıların üçüncü şahıslarla olan anlaşmazlıklarında hukuki yardım vererek, hem onları koruyacak, hem de onlar adına taraf olacaktır. Diğer bir deyişle, yabancı yatırımcının anlaşma imzaladığı Bakanlık, mahkemede yabancı yatırımcının yerini alacak şirket adına yasal koruma sağlayacak ve üçüncü şahıslarla olan sorunlarda yabancı yatırımcıyı temsil etmeyi taahhüt etmektedir. Bir diğer önemli koruma ise, devlet tarafından güvence altına alınmış olan yatırımlar için Arnavut mahkemeleri haciz ya da şirket faaliyetlerinin durdurulması gibi kararlar inanmayacağına dairdir. Yasaya göre, bu hukuki korumadan yararlanabilecek olan yabancı şirketlerin en az 10 milyon Avro'luk yatırım yapmış olmaları ve altyapı, turizm, enerji ve Tarım sektöründe faaliyet göstermeleri, ayrıca, devletle de anlaşma imzalamış olmaları gerekmektedir.

Yabancı İşçi Çalıştırma, Oturma İzinleri, Vergiler ve Sosyal Güvenlik Giderleri ve Şirket Kuruluşlarına İlişkin Bilgiler

Arnavutluk İş Kanununa göre normal günlük çalışma süresi 8 saati aşamaz. Diğer taraftan, normal haftalık toplam çalışma süresi de 40 saati aşmamalıdır. Bazı durumlarda, işveren tarafından talep edildiği ve onaylandığı takdirde, işçi iş saatlerinden sonra da çalışabilir. Ancak her halükârda haftada 48 saatlik çalışma süresi geçilemez. Yani fazla mesai saatlerinin toplamı hafta başına 8 saati aşamaz. Ulusal tatil günlerinde çalışılması ve 18 yaşın altındaki çocuklar ile gebelik döneminde olan kadınların gece çalışmaları Arnavut İş Kanunu tarafından yasaklanmaktadır.

Fazla mesai çalışmalarının karşılığının, ek maaş veya ek tatil olarak verilmesi öngörülmektedir. Fazla mesai için, uygulanan maaştan % 25 daha fazlası veya normal tatillerden % 25 daha fazlası, uygulanır. Fazla mesai karşılığı, fazla mesaiden itibaren iki ay içerisinde kullanılmalıdır. Resmi tatiller esnasında veya hafta sonlarında yapılan fazla mesai için, normal maaşın ve fazla mesai süresinin % 50 daha fazlası olarak, uygulanır.

Sosyal sigorta yasasında, emeklilik yaşı erkekler için 65 ve kadınlar için 60'tır. Emeklilik yaşı 67-62'ye ulaşınca kadar her yıl 3-er ay yükseltilmektedir.

Arnavutluk'ta Asgari Ücretin Tayini"ne ilişkin Bakanlar Kurulu Kararına göre 01.07.2014 tarihinden itibaren yeni asgari ücret aylık 22.000 Lek'tir. Asgari ücret ayda en az 174 saatlik normal iş süresi için ödenmektedir. Çalışma saatlerine göre fazla mesai ödemesi yapılacaksa, saati 115 lek'ten daha az olamaz. Diğer ödemelerin ise 20.000 Lek üzerinden hesaplanması gerekmektedir.

İşverenin, çalışanların temel haklarını garanti etme yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük, çalışanın kişiliğinin korunmasına dayanmaktadır. Çalışanın sağlığı için temiz ve emin bir işyeri garanti edilmeli; özel alanları üzerine kontrol uygulanmamalı; çalışanlar kayıtlı olmalı; iş esnasında gerçekleşen kazaların bütün belgeleri tutulmalı; iş yerinde havanın temizliği korunmalı, yüksek ses düzeyinin olduğu ortamlarda, çalışanların sağlığı için ses normal seviyelerde korunmalı, iş yerinin emniyeti garanti edilmeli, iş malzemeleri ve makinelerinin bakımı yapılmalı, çalışanların işini yapabilmeleri için bütün zorunlu malzemeler temin edilmeli; işçilere çalışma saatleri esnasında yiyecek ve içecek su sağlanmalı, iş yerinde ilk yardım malzemeleri hazır bulundurulmalıdır.

Arnavut İş Yasasına göre, etnik, ırksal, dini, yaş veya siyasi görüşler nedeniyle işveren tarafından yapılan her türlü ayrımcılık, yasaklanmıştır. İş sözleşmelerinde, işveren ve işçi tarafından yazılı veya sözlü olarak şartlar koşulabilir veya değiştirilebilir. İş sözleşmeleri, sözlü olarak yapıldığı durumlarda, işveren ilgili sözleşmeyi yazılı metin olarak 30 günlük süre içerisinde düzenlemelidir. Bu yükümlülüğün gerçekleşmemesi, sözleşmenin geçerliliğini olumsuz etkilemez ama işveren İş Müfettişliği tarafından cezalandırılabilir. Genel kural olarak, Arnavut İş Yasasına göre, iş sözleşmeleri, sınırsız bir süre için düzenlenir. Yine de, işin geçici tipine dayanarak, süreli iş sözleşmesi de yapılabilir.

Arnavut İş Yasasına göre, bir iş sözleşmesi, en azından aşağıdaki konuları kapsamalıdır:

- Tarafların kimliği;
- İş yeri;
- Genel iş tanımlaması;
- Başlangıç tarihi;
- Süre, (süreli iş sözleşmesi ise)
- Ücretli iznin süresi;
- İş sözleşmesinin sona erdirilmesi durumunda bildirim süresi;
- Maaş detayları ve ödeme tarihleri;
- Normal haftalık çalışma saatleri.

İşveren ve çalışan arasında süreli iş sözleşmesi düzenlendiyse, sözleşme ön bildirim olmadan süre bitiminde sona erecektir. Süreli iş sözleşmesinin bitiminde iş ilişkisi devam ederse, zımnen süreyle sınırlı olmayan bir kontrat düzenlenmiş gibi değerlendirilir. Bu yüzden, süresiz iş sözleşmelerinin sona erdirilme süreçleri, Arnavut İş Yasasına dayanılarak yapılmalıdır.

Taraflar arasında en azından 3 senelik süreli iş sözleşmesi imzalanmışsa, sürenin bitiminde işveren sözleşmeyi yenilemeyi reddederse, süreyle sınırlı olmayan sözleşmesinin sonu olarak kabul edilir. Arnavut İş Yasasına göre, çalışmanın ilk üç ayı, deneme süresi olarak düşünülecektir. Deneme süresi esnasında her iki taraf, diğer tarafa 5 gün önceden bir bildirimde bulunarak işakdini sona erdirebilir.

Ayrıca, deneme döneminden sonra çalışma ilişkisinin sona erdirilmesi Arnavutluk İş Yasasından belirtilen özel prosedürlere ve taleplere bağlıdır. Bu bağlamda, herhangi bir iş sözleşmesinin sona erdirilmesinde işveren iş sözleşmesini bitirme niyetini ve sebeplerini çalışana bir ihbarla bildirmelidir. İhbarın tesliminden itibaren 72 saat içerisinde, iş akdini sona erdirmeye bitirme niyeti hakkında tartışmak için bir toplantı düzenlenmelidir. İş akdinin sona erdirilmesine dair alınan karar, toplantıdan sonra 48 saat sonra başlamak üzere en geç toplantıdan sonraki bir hafta geçmeden çalışana bildirilir. İşveren, bu tarz sona erdirmeye prosedürüne uymazsa, ceza olarak çalışana iki aylık maaşına eşit miktarı ödeme yapmak durumunda kalabilir. İşveren tarafından çalışana teslim edilen son bildirimden sonra, sınırsız süreli iş sözleşmeleri için aşağıda belirtilen bildirim süresinin geçmesiyle iş sözleşmesi sona erer. Arnavut İş Yasasına uygun olarak, her iki taraf sınırsız süreli iş sözleşmelerinin sona erdirilmesi için aşağıdaki takip eden bildirim sürelerine uymalıdır.

- Çalışmanın ilk yılı için, bir aylık süre;
- İki ile beş yıl için 2 aylık süre;
- Beş yıldan dahası için 3 aylık süre.

Buna rağmen, taraflar yukarıdaki bildirim sürelerini yazılı olarak değiştirebilirler. Altı aylık çalışma süresi için en az iki haftalık bildirim süresi öngörülebilir. Altı ayı geçen çalışmalar için işten ayrılma bildirim süresi bir aydan az olmamalıdır. Bir iş sözleşmesi, haklı nedenlerin varlığı durumunda, doğrudan fes edilebilir. Arnavut İş Yasasına göre, çalışmanın devamına izin vermeyen ciddi koşullar, makul nedenler olarak sayılmıştır. Yine de, Arnavut İş Yasasına göre iş sözleşmesi sona erdirmeye prosedürü her iki taraftan da izlenmelidir. İş sözleşmesinin feshi; ırk, renk, cinsiyet, yaş, gebelik, din veya çalışanların iş verme ilişkisiyle ilgili nedenlere dayanıyorsa, işveren gerekçesiz iş feshinden dolayı çalışanlara bir senelik kadar maaşı ödemelidir.

Öte yandan, Arnavutluk İş Yasasına göre çalışanlar kıdem tazminatından da yararlanırlar “...iş sözleşmesi işveren tarafından fesih edilmiş olmalı ve işçi en azından o iş yerinde 3 sene çalışmış olmalıdır.”. İş sözleşmesi işveren tarafından haklı sebebe dayanarak sona erdirilmişse, işçi kıdem tazminatı talep edemez. Kıdem tazminatı, işçinin çalıştığı her sene için 15 günlük maaşından az olamaz.

Arnavut İş Yasasına göre işten toplu çıkartmalar, işverenin inisiyatifi üzerine ve işçilere bağlı olmayan nedenlerle iş sözleşmesinin sona erdirilmesidir. 100 işçiden daha fazla olan işyerinde 90 günlük dönem içerisinde en fazla 10 işçi görevden alınabilir. 100-200 işçi arasında olan işyerlerinde azami 15 işçi görevden alınabilir. 200-300 işçi arasında olan işyerlerinde azami 20 işçi görevden alınabilir. 300 işçiden daha fazla olan işyerlerinde azami 30 işçi, görevden alınabilir. Toplu iş çıkartmalarında, işveren yazılı olarak çalışanları haberdar etmelidir. Bildiri, işyerinde çalışanlar tarafından görünür bir yerde yayımlanır ve özel olarak aşağıdaki nedenleri belirtiyor olmalı:

- Sona erdirmenin sebepleri;
- Görevden alınacak işçilerin sayısı;
- Çalışmakta olan işçilerin sayısı;
- Toplu işten çıkartmalar üstlenmek ve bitirmek için öngörülen dönem.

Bu şekildeki bildirin bir kopyası, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığına gönderilir. Eğer işveren, uzun bir dönem tayin ederse, yukarıdaki bildirin tarihinden itibaren 20 gün içinde, işveren, toplu işten çıkarılmanın konusu olan işçilerle görüşmelidir. Bu toplantının nedeni, toplu iş çıkartmadan kaçınmak veya görevden alınan işçilerin sayısını azaltmak ve ondan doğacak olumsuz sonuçları azaltmaktır. Bahsedilen görüşmelerin sonunda, işveren görüşmelerin sonucunu Bakanlığa bildirmelidir.

İşveren ve çalışanlar arasında herhangi bir uzlaşmaya varılmazsa, Bakanlık, bildirin tarihinden itibaren (eğer işveren, daha uzun bir süreyi talep etmezse) 20 günün içinde bir anlaşmaya varılması için taraflara yardım eder. Her halükarda, Bakanlık toplu işçi çıkartılan engel olamaz. Yukarıda bahsedilen sürenin sonunda, işveren bildirim sürelerine uyarak, ilişkisinin sona ermesinden işçileri haberdar eder. Ayrıca, toplu iş çıkartma prosedürüyle çıkarılan işçilere en az üç yıllık dönem boyunca işverene hizmet ettikleri süre kadar kıdem tazminatı verilir.

Arnavutluk'ta iş yapan müteahhitler, çalıştırdıkları Arnavut işçi sayısını %10'unu geçmeyecek şekilde yabancı işçi çalıştırabilirler. Ancak söz konusu oran, alınacak özel izinlere bağlı olarak değişebilmektedir. Yabancı işçi istihdamı için gerekli evraklar;

- 1- Dilekçe formu (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır)

- 2- Çalışma kontratı orijinal veya noter tarafından onaylanmış halinde (çalışma süresi en az 1 yıl) (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır)
- 3- Pasaport fotokopisi noter tarafından onaylanmış halinde (ilk sayfa, sure sayfası, son giriş sayfası ve son sayfa) (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır)
- 4- Yabancı kişi bizzat başvuramaması halinde vekâletname (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır)
- 5- Vergi dairesinden şirketin borcu yoktur temyiz belgesi (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır).
- 6- Denetim tutanağı fotokopisi ya da Is Müfettişliğinden kayıt belgesi (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır).
- 7- 5 adet fotoğraf
- 8- Çalıştığı şirketin sicil kaydı ve vergi no. Ortaklarından biri ise statü ve şirketin tüzel kişiliği (Arnavutluk'ta hazırlanacaktır)
- 9- Diploma fotokopisi (Türkiye'de alınacaktır)
- 10- Harç ödemesi (Arnavutluk'ta)

Türk Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Firmalarınca Takip Edilen Projeler

Arnavutluk'ta halihazırda 110 MW kapasiteye sahip bir hidro elektrik santrali (HES) işleten Aydıner Grubu firmalarından Ayen Enerji firması, Vjosa nehri üzerinde 125 milyon Euro yatırım ile yeni bir baraj (Kalivaç) ve 120 MW kapasiteli HES inşaatı ve 35 yıl süreyle işletilmesi için Arnavutluk Enerji ve Altyapı Bakanlığı ile Haziran ayında bir sözleşme imzalamıştır. Projenin fizibilite ve Zemin etüd çalışmaları devam etmekte olup, inşaatın 2020 yılında başlanması öngörülmektedir.

Yine Aydıner Grubu bünyesindeki Çınarsan tarafından Poçem Nehri üzerinde bir baraj ve 100 MW kapasiteli bir hidroelektrik santrali kurulmasına yönelik ihale 2018 yılı Ocak ayında sonuçlanmış olup, projeye 2020 yılı içerisinde başlanması öngörülmektedir.

Türkiye Diyanet Vakfına bağlı Komaş A.Ş. ana yüklenicisi olan Tiran Namazgah camisi inşaatı, Arnavutluk'un en büyük müteahhitlik firmalarından olan Edilal firması tarafından yürütülmektedir. Proje değeri 35 milyon Euro olan inşaatın 2019 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Öte yandan, ülkemizde elektrik üretim ve dağıtım alanında faaliyet gösteren Bereket Enerji firması başta olmak üzere bazı enerji firmaları Arnavutluk'ta hidroelektrik alanında ve yenilebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi konusunda çeşitli girişimlerde bulunmakla birlikte henüz somut bir proje ortaya konulamamıştır.

4. Pazarda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- İş Kültürü

Serbest pazar ekonomisine geçişin zorluklarını yaşamaya devam eden Arnavutluk, makroekonomik istikrarı yakalama, üretimi ve istihdamı artırma ve kayıt dışı ekonomiyi önleme amacını güden reform çalışmasını sürdürmektedir. Ülkedeki şirketlerin en eskisi dahi en fazla 30 yaşındadır ve tamamı patron şirkettir. Kurumsal şirket kültürü henüz gelişmemiştir.

Arnavutluk'ta tüzel kişilerin veya şahısların bir araya gelerek meslek örgütü/birliği/sendikası kurulması kültürü de henüz gelişmemiştir. Ticaret odalarına üyelik ihtiyarı olduğundan meslek odalarının ticaret hayatında belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır. Ülkede faal olan 11 ticaret odasının üye sayısı toplam 1000'i bulmamaktadır.

Bununla birlikte iş kültürünün uluslararası standartlara hızlı bir şekilde yaklaştığı gözlemlenmektedir. Hemen hemen her haneden İtalya, ABD ve İsviçre gibi ülkelerde çalışan Arnavutlar sayesinde ülkedeki iş ve çalışma kültürü de bu ülkelerdeki uygulamalara benzemeye başlamıştır.

Diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi Arnavutluk'ta da günlük hayat yavaş, çalışma saatleri azdır. Dünya'da kişi başına en fazla kafenin düştüğü ülkede iş görüşmeleri genellikle kafelerde yapılmaktadır.

- Para Kullanımı

Arnavutluk, büyük ölçüde nakit para kullanılan bir ülkedir. Ancak giderek gelişen büyük oteller, alışveriş merkezleri, uluslararası havayolu şirketleri kredi kartı ve seyahat çekleri kabul etmektedir. Bankalarda seyahat çeklerini paraya dönüştürmek mümkündür. Arnavutlukta kullanılan para birimi Lek'tir. Fakat Euro ve Dollar para birimi ile rahatca alıs veris yapılmaktadır.

Toptan ticarete çek veya senet kullanımı ve vadeli satışuygulaması yok deneek kadar azdır. Çoğu banka şubesi çek işleminin nasıl yapılacağını bilememektedir. Ödemeler çoğu zaman nakit yapılmaktadır.

- Pasaport ve Ülkeye Gecici Giriş Vizesi uygulaması

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma 4 Şubat 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Anlaşma Türkiye ve Arnavutluk vatandaşı diplomatik, hususi, hizmet ve umuma mahsus pasaport hamillerinin, birbirlerinin ülkesine, her altı ay içinde ilk giriş tarihinden itibaren doksan (90) günü aşmayan bir süre için veya transit geçiş maksadıyla vize almadan girebilmelerini öngörmektedir.

Karşılıklı vize muafiyeti yukarıda belirtilen anlaşma ile sağlanmış olmakla birlikte, Arnavutluk'un insan ticareti ve uluslararası organize suç şebekelerinin ağlarını halen üyelik sürecinde bulunduğu AB ülkelerine bağlayan coğrafi bir konumda bulunması, sınır görevlilerinin zaman zaman AB dışından ülkeye gelen başka şahıslar gibi vatandaşlarımıza karşı da aşırı temkinli davranmasına yol açabilmektedir.

Ancak, vatandaşlarımızın, beklenmeyen sorunlarla karşılaşmamaları açısından, Arnavutluk'a yapacakları seyahatlerde, pasaportlarının geçerlilik sürelerini önceden kontrol etmeye, yanlarında ülkede kalmayı öngördükleri süreyle orantılı makul miktarda döviz buldurmaya ve seyahat amaçlarını görevlilere açık bir şekilde izah etmeye özen göstermeleri önemle tavsiye olunur.

- Resmi Tatiller (milli günü vb.) ve Mesai Saatleri

Arnavutluk'taki resmi tatiller aşağıdaki gibidir;

- 1 Ocak – Yeni Yıl
- 2 Ocak – Yeni Yıl
- 14 Mart – Yaz Günü
- 22 Mart – Nevruz
- 12 Nisan – Katolik Paskalyası (her yıl tarihi değişmektedir)
- 19 Nisan – Ortodoks Paskalyası (her yıl tarihi değişmektedir)
- 1 Mayıs – İşçi Bayramı
- 24 Mayıs - Büyük Bayram (her yıl tarihi değişmektedir)
- 31 Temmuz – Kurban Bayramı (her yıl tarihi değişmektedir)
- 5 Eylül - Rahibe Teresa Günü
- 28-29 Kasım- Ulusal Günler
- 8 Aralık – Gençlik Bayramı
- 25 Aralık – Noel

Fazla mesai çalışmalarının karşılığının, ek maaş veya ek tatil olarak verilmesi öngörülmektedir. Fazla mesai için, uygulanan maaştan % 25 daha fazlası veya normal tatillerden % 25 daha fazlası uygulanır. Fazla mesai karşılığı, fazla mesaiden itibaren iki ay içerisinde kullanılmalıdır. Resmi tatiller esnasında veya hafta sonlarında yapılan fazla mesai için, normal maaşın ve fazla mesai süresinin % 50 daha fazlası olarak uygulanır.

- Yerel Saat

Arnavutluk'ta kış ve yaz saati olarak yılda iki kere değişmektedir. Central European Time (CET), UTC +1 şeklinde hesaplanmaktadır.

5. Şirket Kuruluşu ve İş Yapma ile İlgili Bilgiler

- **Şirket Türleri**

Arnavutluk'ta 5 farklı şirket türleri vardır;

Bireysel: İşletmenin, devlet otoritelerine veya ticari işlemlere girdiği diğer taraflara borçlu olduğu tüm ticari borçlardan sorumlu bir sahibi vardır. Arnavutça kısıtlaması " B.l" olarak yazılmaktadır.

Genel Ortaklık: Ticari borçları kısıtlamadan cevap veren bir veya daha fazla genel ortağa sahip olan işletme türüdür. Arnavutça kısıtlaması "O.P." olarak yazılmaktadır.

Limited Ortaklık: "Genel" iş ortaklarının yanı sıra "sınırlı" iş ortaklarına veya katkılarının değerinin sınırına kadar ticari yükümlülüklerden sorumlu olan iş ortaklarına da yer almaktadır. Arnavutça kısıtlaması "O.K." olarak yazılmaktadır.

LimitedŞirket: İşletmenin tüm mülkiyeti ile ilgili tüm borçları ve diğer yükümlülüklerinden sorumlu olan bir veya daha fazla kişi tarafından kurulan işletme türüdür. Arnavutça kısıtlaması "SH.P.K" olarak yazılmaktadır.

Anonim Şirket: Anonim şirketler, özkaynakları hisselerle bölünmüş olan ve hissedarlarının tüm varlıkları ile ilgili diğer tüm borç ve yükümlülüklerden sorumlu olduğu işletmelerdir. Şirketin bir veya birkaç hissedarı olabilir. Bu şirketin başlangıç sermayesi en az 10.000 € 'dur. Arnavutça kısıtlaması "SH.A." olarak yazılmaktadır.

Şirket Kurma Prosedürü

Arnavutluk'ta şirket kuruluş işlemleri için Milli Sicil Merkezine (QKR) (www.qkr.gov.al) başvurup kayıt olunmalıdır.

- Arnavutluk'ta limited şirketin kurulması için istenen evraklar:
 - Kurucuların noter tasdikli pasaport fotokopisi.
 - Kuruluş sözleşmesi.
 - Tüzük/ana sözleşme.
 - Avukat'a verilen vekaletname.
 - QKR'de memur tarafından elektronik ortamda doldurulan form.

Arnavutluk'ta anonim şirketin kurulması için istenen evraklar da limited şirket için istenen evraklarla aynıdır. Sadece banka teminat mektubunun en az 2.000.000 Lek olması

gerekmektedir. Bu sermayenin ¼'nün yatırılmış, kalan kısmının taahhüt edilmiş olması yeterlidir.

• Mevcut bir yabancı limitet şirketin Arnavutluk'ta şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklar.

- Türkiye'deki şirketin ana sözleşmesi (apostilli)
- Türkiye'deki ticari sicil kaydı (apostilli)
- Türkiye'deki şirketin vergi kayıt belgesi,(Apostilli)
- Türkiye'deki şirketin Sosyal Sigortalar Kayıt Belgesi,(Apostilli)
- Türkiye'deki şirketin (şirket şube veya temsilcilik açılacağına dair) genel kurulu kararı (apostilli)
- Türkiye'deki şirketin son yıl mali bilançosu.
- Arnavutluk'ta kurulacak şirketin Kuruluş Sözleşmesi,
- Arnavutluk'taki şirketin Tüzük/ana sözleşmesi
- Banka Teminat mektubu (asgari 100.000 Lek),
- Kurucuların noter tasdikli pasaport fotokopisi.
- Arnavutluk'taki avukata verilen vekaletname.
- QKR'de memur tarafından elektronik ortamında doldurulan form.

Mevcut bir yabancı anonim şirketin Arnavutluk'ta şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklar da limitet şirketin şube veya temsilcilik kaydı için istenen evraklarla aynıdır. Şubelerde asgari sermayenin yatırılma şartı yoktur. Ana şirketin sermayesi de kullanılabilir.

- Noter masrafları: Türkiye'den daha düşük olup, evraklara göre değişmektedir.

- Avukatlık masrafları: Şirketin kayıt işlemleri için, ortalama 300-700 Euro'dur.

Kayıtların tamamlanmasıyla, QKR elektronik postayla otomatik olarak, bu durumu Vergilendirme Genel Müdürlüğüne ve Belediye Vergilendirme Bölümüne bildirir. Her yeni kayıt için ilgili belediyelere şirketlerin adresleri ve diğer bilgiler aktarılır. Vergi Levhası/Numarası (NİPT) bu kayıtlar sırasında hazırlanır. Kayıt sürecinin tamamlanması ve sertifikanın verilmesiyle şirket kurulmuş, vergi ve sosyal sigortalara da aynı zamanda kayıt gerçekleştirilmiş olur.

Kayıt işlemleri ortalama 15 gün içinde bitirilmektedir. Şirket kurulduktan sonra, vergi numarası verilir ve bir ay içinde Belediye Vergileri yatırılır. Ayrıca Sosyal Sigorta Müdürlüğüne kayıt olunur. Belediye Vergisi (ortalama); tabela için 3.000 Lek, temizlik için 7.000 Lek, yeşil alan için 2.000 Lek, ofis için metrekare başına hesaplanarak ödenir.

- **Sigorta**

Çalışma Saatleri: Arnavutluk İş Kanununa göre normal günlük çalışma süresi 8 saati aşamaz. Diğer taraftan, normal haftalık toplam çalışma süresi de 40 saati aşmamalıdır. Bazı durumlarda, işveren tarafından talep edildiği ve onaylandığı takdirde, işçi iş saatlerinden sonra da çalışabilir. Ancak her halükârda haftada 48 saatlik çalışma süresi geçilemez. Yani fazla mesai saatlerinin toplamı hafta başına 8 saati aşamaz. Ulusal tatil günlerinde çalışılması ve 18 yaşın altındaki çocuklar ile gebelik döneminde olan kadınların gece çalışmaları Arnavut İş Kanunu tarafından yasaklanmaktadır.

Sağlık ve Sosyal Sigorta: Arnavutluk'ta toplam ödenmesi gereken sosyal sigorta oranı %23.3'dur. İşveren tarafından %13.9 ve çalışan tarafından %9.4 şeklinde uygulanmaktadır. Sağlık sigorta için toplam ödeme oranı %3.4. Hem işveren tarafından hem de çalışan tarafından %1.7 oranında ödeme yapılmaktadır. Hesaplamalar brüt ücret üzerinden yapılmaktadır.

Emeklilik yaşı: Sosyal sigorta yasasında, emeklilik yaşı erkekler için 65 ve kadınlar için 60'tır. Emeklilik yaşı 67-62'ye ulaşıncaya kadar her yıl 3'er ay yükseltilmektedir.

Asgari ücret: Arnavutluk'ta Asgari Ücretin Tayini"ne ilişkin Bakanlar Kurulu Kararına göre 03.05. 2017 tarihinden itibaren yeni asgari ücret aylık 24.000 Lek'tir. Asgari ücret ayda en az 174 saatlik normal iş süresi için ödenmektedir. Çalışma saatlerine göre fazla mesai ödemesi yapılacaksa, saati 115 lek'ten daha az olamaz. Diğer ödemelerin ise 20.000 Lek üzerinden hesaplanması gerekmektedir.

Yabancı İşçi Çalıştırma: Arnavutluk'ta iş yapan müteahhitler, çalıştırdıkları Arnavut işçi sayısını %10'unu geçmeyecek şekilde yabancı işçi çalıştırabilirler. Ancak söz konusu oran, alınacak özel izinlere bağlı olarak değişebilmektedir. Yabancı işçi istihadamı için gerekli evraklar;

- 11- Dilekçe formu (Arnavutlukta hazırlanacaktır)
- 12- Çalışma kontratı orijinal veya noterize edilmiş halinde (çalışma süresi en az 1 yıl) (Arnavutlukta hazırlanacaktır)
- 13- Pasaport fotokopisi noterize edilmiş halinde (ilk sayfa, süre sayfası, son giriş sayfası ve son sayfa) (Arnavutlukta hazırlanacaktır)
- 14- Yabancı kişi bizzat başvuramamış halinde vekaletname (Arnavutlukta hazırlanacaktır)
- 15- Vergi dairesinden şirketin borcu yoktur temyiz belgesi (Arnavutlukta hazırlanacaktır).
- 16- Denetim tutanağı fotokopisi ya da İş Mufetisliğinden kayıt belgesi (Arnavutlukta hazırlanacaktır).
- 17- 5 adet fotoğraf
- 18- Çalıştığı şirketin sicil kaydı ve vergi no. Ortaklarından biri ise statü ve şirketin tüzel kişiliği (Arnavutlukta hazırlanacaktır)
- 19- Diploma fotokopisi (Türkiyede alınacaktır)
- 20- Harç ödemesi (Arnavutlukta)

- **Bankacılık Mevzuatı**

Mali piyasaların yeni yeni gelişmekte olduğu Arnavutluk'ta bankalar mali sektörünün en önemli dinamiğidir. Henüz menkul kıymetler borsası bulunmayan ülkede yatırım ve sermaye işlemleri bankalar aracılığıyla yürütülmektedir. Banka sisteminin ekonominin gelişmesi için sağladığı kaynak, bölgedeki diğer ülkelere karşılaştırıldığında hala çok düşüktür. Buna rağmen son 10 yıldır mevduatların kredilere olan dağılımının artması ve hazine bonolarına verilen paraların azalması, ekonomideki ilerlemenin başlıca göstergelerindedir.

Arnavutluk'ta bankacılık işlemlerinin geçmişi 1860'lı yıllara kadar uzanmaktadır. Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası'nın ilk şubeleri 1880'li yıllarda İşkodra, Korça, Kavaje, Tiran ve Elbasan şehirlerinde açılmaya başlamıştır. Bağımsızlıktan sonra ilk olarak 1913 yılında Arnavutluk Milli Bankası kurulmuş, ardından İtalyan, Avusturya ve Fransız bankalarının şubeleri açılmaya başlamıştır.

2019 yılı itibariyle Arnavutluk finans sektöründe 12 ticari banka faaliyet göstermekte olup, söz konusu bankalarla ilgili düzenleme ve kontrol Arnavutluk Merkez Bankası tarafından yapılmaktadır. Banka kurulması için gerekli asgari sermaye 1990 yıllarda 200 milyon Lek iken (yaklaşık 1.5 milyon dolar), o yıllarda yaşanan mali kaos ve bankacılık sisteminin çökmesi nedeniyle 1998 yılından itibaren 1 milyar Lek'e (yaklaşık 9 milyon dolar) yükselmiştir.

Mevcut Bankaların çoğu komşu ülkelerdekilerin (Türkiye, Yunanistan ve İtalya) şubeleri veya destekleriyle kurulmuştur. Bankacılık sisteminde 2000'li yıllar boyunca hissedilen Yunanistan merkezli sermayenin ağırlığı son dört-beş yıldır yapılan satışlarla azalmış olup, halihazırda sadece bir Yunanistan merkezli (NBS) bulunmaktadır. Bununla birlikte yerel işadamlarının ağırlığı artmaktadır. 2015 yılına kadar sadece iki bankada Arnavut iş adamlarının ortaklığı bulunuyor iken, 2019 yılı onu itibariyle 5 banka Arnavut işadamlarının mülkiyetindedir. Arnavutluk bankacılık sisteminin en büyük bankası olan BKT %100 Türk sermayeli olup, mevduatlar ve yatırımlar bakımından tek başına pazarın %32'ine sahiptir. Mevcut bankaların sadece ikisi Arnavut sermayesinden oluşmaktadır. BKT Bank ise mevduat büyüklüğünde sektördeki ikinci büyük banka olarak yer almaktadır.

Arnavutluk banka sektöründe bankaların sermaye yeterliliği 2017 yılındaki %17 oranından 2018 yılında %18.'e yükselmiştir. Bankaların iş dünyasına sağladığı kredi miktarı 2018 yılında 338 milyon dolar, ev kredileri ise 105 milyon dolar olmuştur. Mevduat genellikle Euro ve ABD Doları üzerinde olup, Lek olanları da vardır. Krediler de genellikle yabancı para birimi (Euro, Dolar) üzerinden verilmektedir.

Bankacılık sisteminde dijital uygulamalar yaygınlaşmaktadır. 2018 yılı itibariyle toplam hesapların %13'ünü oluşturan yaklaşık 400.000 banka hesabı internet bankacılığını kullanmaya başlamış, yapılan işlemler ise 886 milyar Lek'e (7 milyar Euro) ulaşmıştır. Ülkedeki ATM sayısı 723, POS cihazı 8728, ödeme yapılan banka kartı sayısı ise 1.128.000 adettir.

Banka Sistemi, Yapısı ve Gelişmeler

BANKA	KREDİLER(net)		MEVDUAT	
	LEK	in %	LEK	in %
Alpha Bank Albania	35,300,946,573	6.5%	65,447,892,848	5.4%
American Bank of Investments	23,348,276,649	4.3%	65,956,170,268	5.4%
Banka Kombëtare Tregtare "	95,072,287,842	17.5%	307,000,278,522	25.3%
Credins Bank	100,824,487,519	18.5%	184,994,851,538	15.2%
FIBANK Albania	14,205,697,130	2.6%	25,780,355,604	2.1%
Intesa Sanpaolo Bank Albania	45,109,046,887	8.3%	152,852,428,020	12.6%
ProCredit Bank	21,661,870,717	4.0%	20,390,632,784	1.7%
Raiffeisen Bank Albania	94,459,842,034	17.4%	189,220,843,012	15.6%
OTP Albania	51,842,821,404	9.5%	79,456,822,995	6.5%
Tirana Bank	28,798,288,402	5.3%	62,190,047,886	5.1%
Union Bank "	28,387,752,591	5.2%	54,078,312,792	4.5%
United Bank of Albania	5,166,352,745	0.9%	7,336,616,000	0.6%
Toplam	544,177,670,493	100.0%	1,214,705,252,269	100.0%

Bankaların Hissedarları

Banka Unvanı	Başlıca hissedarlar
Raiffeisen Bank Albania	-Raiffeisen International Bank- Holding (Avusturya, %100)
Intesa SanPaolo Bank	-Intesa Sanpaolo Group (İtalya, %79,59) -Albanian-American Enterprise Fund (ABD, %11,24) -European Bank for Reconstruction and Development (%7.78) -Società Italiana per le Imprese all`Estero S.p.A (%1.39)
Banka Kombetare Tregtare	-Çalık Finansal Hizmetler A.Ş. (Türkiye %100)
Tirana Bank	-Piraeus Bank Group (Yunanistan, %91)
Alpha Bank	-Alpha Bank Group (Yunanistan, %100)
OTP Bank	-OTP Group/ (Macaristan %100)
Credins Bank	-Credins Institution (Arnavutluk, %39) -Balkan Financial Sector Equity Holding (Holanda), State Secretariat for Economic Affairs (İsviçre, birlikte %25,34)
American Bank of Investment	-NBG Group (Yunanistan, %100)
ProCredit Bank	-ProCredit Holding (Almanya, %80), Commerzbank (Almanya, %20)
Union Bank	-Unioni Financiare Tirane (Arnavutluk, %95)
United Bank of Albania	-Maliye Bakanlığı (Arnavutluk, %40) -Yabancı Kurumsal Yatırımcılar (%51)
International Commercial Bank	-ICB Financial Group Holdings AG (İsviçre, %100)
First Investment Bank	-First Investment Bank (Bulgaristan, %100)
Credit Bank of Albania	-Özel Yatırımcılar (%100)

BANKALARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ

1- Banka Kombetare Tregtare –BKT- (Milli Ticaret Bankası)

Adres : “Zhan D’Ark” Boulevard, Tirana

Tel : +355 (0)4 22 66 288

E-mail : info@bkt.com.al

Internet: www.bkt.com.al

2- Raiffeisen Bank

Adres : Bul."Bajram Curri",ETC kati 6, Tirana

Tel : +355 4 2381 381

E-mail : info@raiffeisen.al

Internet: www.raiffeisen.al

3- Alpha Bank

Adres : Rruga e Kavajës Tirana

Tel : +355 4 223 6740

E-posta: <http://www.alphabank.al/en/contact/>

Internet: www.alphabank.al

4- Credins Bank

Adres : Rruga “Ismail Qemali” No. 21, Tirana

Tel : +355 4 670 0116

E-mail : entela.haxhialiu@bankacredins.com

Internet: <http://www.bankacredins.com>

5- ABI Bank

Adres : “Rruga “Kavajës”, Nd.27, H.1, Tirana

Tel : +355 4 225 8755

E-mail : info@abi.al

Internet: <https://abi.al/>

6- First Investment Bank

Adres : Bulevardi "Deshmorët e Kombit", Kullat Binjake, Kulla 2, Kati 14 & 15, Tirana

Tel : +355 42 276 702

E-mail : l.konomi@fibank.al

Internet: <http://www.fibank.al>

7- OTP Bank

Adres : Twin Towers Bulevardi “Dëshmorët e Kombit” Kulla 1, Kati 9, Tirana

Tel : +355 4 2 280 442/3
Email : info@otpbank.al
Internet: <https://otpbank.al/>

8- Intesa Sanpaolo Bank - Albania

Adres : Rruga "Ismail Qemali" No. 27, P.O. Box. 8319, Tirana
Tel : +355 42 276 000
E-posta: info@intesasanpaolobank.al
Internet: www.intesasanpaolobank.al

9- Procredit Bank

Adres : Rruga:"Dritan Hoxha", Nd.92, H.15,Tirana
Tel : +355 4 2 389 389
E-mail: informacion@procreditgroup.com
Internet: www.procreditbank.com.al

10- Tirana Bank

Adres : Rr. "Ibrahim Rugova", Tirana
Tel : +355 42 277 700
E-mail : info@tiranabank.al
Internet: www.tiranabank.al

11- United Bank of Albania -UBA-

Adres : Bulevardi "Dëshmorët e Kombit", No. 8, Tirana
Tel : +355 4 454 8888
E-mail : info@uba.com.al
Internet: www.uba.com.al

12- Union Bank

Adres : Bulevardi Zogu I (prane stacionit te trenit) Tirana
Tel : +355 4 238 91 11
E-mail : info@unionbank.al
Internet: www.unionbank.com.al

- **Vizeler**

Yabancı uyruklu bir vatandaşın ekonomik, mesleki, ticari ve çalışma faaliyetleri vesilesiyle oturma izni alması için e-albania platformu üzerine basvuru yapmaları gerekir.(<https://eform.akshi.gov.al/GeneralRenderdesktop/FormBaseServiceDesktop.aspx?id=9F7D154C72D68134E053021218AC92D1ZABJXQ3PQA>) Online olarak yuklemeleri gereken belgeler ise;

1. Geçerli seyahat belgesinin fotokopisi
2. İkamet ettiği konutun satın alma veya kira kontratı
3. Adli Sicil Belgesi
4. İş sözleşmesinin fotokopisi

İlk defa oturma izni basvuran kişiler ülkeye giriş tarihinden itibaren 30 gün içerisinde yapmaları gerekmektedir. Oturma izni yenilemesi için mevcut oturma izninin sona ermesinden önceki 60 gün içinde başvuru yapılması gerekmektedir.

Yabancı uyruklu bir vatandaşın ekonomik, mesleki, ticari ve çalışma faaliyetleri vesilesiyle oturma iznini yenilemesi için e-albania platformu üzerinde online başvuru yapılması gerekir. İlk defa başvuru izni alınanlar gibi prosedürler uygulanır.

Yabancılar için D Tipi Çalışma İzni

Çalışma izni almak için Ulusal İstihdam Burosuna başvuru yapılır. Başvuru formu ise e-albania platformu üzerine yapılır.

(<https://eform.akshi.gov.al/GeneralRenderdesktop/FormBaseServiceDesktop.aspx?id=9F8CD51B26895876E053031218ACC50CL7J2GMGKN2>)

Online olarak yüklemeleri gereken belgeler ise;

1. Yetkili kişi için yabancıların vekaletnamesi
2. Bireysel çalışma kontratı
3. Oturma izni fotokopisi
4. Banka hesabı durum bilgisi
5. İkamet ettiği mekanın kira kontratı veya mülkiyet belgesi.
6. 1 adet fotoğraf

Online başvuru yapıldıktan sonra Ulusal İstihdam Bürosu çalışanlar tarafından başvuru incelenir ve çalışma izni almak için başvuran kişiye iletişime geçip bilgilendirirler. Bu süreç genelde 1 ay içerisinde tamamlanmış oluyor.